

”Uhka keskiluokkanormille”

@pikakahvimegirl-meemit poliittisen identiteetin ja toimijuuden neuvottelun välineinä

Inka Nurkka

Pro gradu -tutkielma

Median, musiikin ja taiteen tutkimuksen tutkinto-ohjelma, Mediatutkimus

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2026

Pro gradu -tutkielma

Median, musiikin ja taiteen tutkimuksen tutkinto-ohjelma, Mediatutkimus

Inka Nurkka

”Uhka keskiluokkanormille”: @pikakahvimemegirl-meemit poliittisen identiteetin ja toimijuuden neuvottelun välineinä

Sivumäärä: 70 sivua

Tutkielmassani tarkastelen @pikakahvimemegirl-tilin kuvameemejä poliittisen identiteetin ja toimijuuden neuvottelun välineinä. Lähestyn tutkimusongelmaa kolmen tutkimuskysymyksen avulla: Minkä aiheiden ympärille meemien retoriikka rakentuu, minkälaisia merkityksiä erilaiset poliittiset päätökset ja toimijat, kuten puolueet ja poliitikot, saavat meemeissä sekä miten meemeissä rakennetaan ”meitä” ja puhutellaan tiettyä yleisöä. Aineistonani toimii 18 @pikakahvimemegirl-meemitulilla julkaistua meemiä aikaväliltä 13. maaliskuuta 2024 - 29. syyskuuta 2025. Suurin osa meemeistä sijoittuu julkaisuajankohdaltaan kevään 2025 kuntavaalien aikaikkunaan tai hiukan ennen sitä. Tarkastelen aineistoa populistisena viestintänä hyödyntäen semiotiikan, retorisen analyysin sekä populismiteorian tarjoamia käsitteitä. Tutkielman teoreettinen viitekehys pohjautuu Ernesto Laclauin käsitykseen populismista tarpeiden artikulaatioprosessina sekä Benjamin Moffitin näkemyseseen populismista poliittisena tyylinä.

Meemien esittämä poliittinen identiteetti rakentuu vastakkainasettelujen, tarpeiden artikuloinnin sekä uhan tai kriisin esittämisen ympärille. Meemeissä artikuloidaan tarpeita, kuten hyvinvointivaltion palveluita, reiluja työelämän rakenteita ja edullista julkista liikennettä, sekä rakennetaan vastakkainasetteluja, joissa oikeisto, keskiluokka sekä näiden ylläpitämät normit ja hyvinvointivaltioita heikentävät toimet näyttäytyvät uhkana artikuloituille tarpeille. Meemit tarjoavat yleisölle samastumisen ja eronteon kohteita, joiden varaan vastaanottaja voi rakentaa poliittista identiteettiään ja toimijuuttaan. Tutkielma osoittaa, että meemit voivat hetkellisesti koota yleisöjä yhteen ja tarjota rakennuspalikoita kollektiiviselle identiteetille ja poliittisen toimijuuden hahmottamiselle, mutta niiden rooli poliittisen toimijuuden aktivoimisessa sosiaalisen median ulkopuolella jää avoimeksi. Jatkossa onkin tarpeen tutkia, missä määrin populistinen, meemien avulla tapahtuva poliittinen viestintä voi synnyttää siirtymän symbolisesta, kytkevästä osallistumisesta kollektiiviseen toimintaan.

Avainsanat: internetmeemit, poliittiset meemit, populismi, retorinen analyysi, semiotiikka

Sisällys

1	Johdanto	4
1.1	Tutkielman aineisto	5
1.2	Poliittinen osallistuminen ja populismi viitekehyksenä	7
1.3	Tutkimuskysymykset ja metodi	11
2	Meemit poliittise(e)n osallistumisen välineenä	15
2.1	Politiikka, poliittinen ja osallistuminen sosiaalisessa mediassa	15
2.2	Meemin keskeiset elementit ja huumori	18
2.3	@pikakahvimemegirl-meemit: feminismiä ja antikapitalismia	23
3	Meemit neuvottelun välineenä	29
3.1	Meemi merkitysjärjestelmänä	30
3.2	Vastakkainasettelut	36
3.2.1	Keskiluokka	36
3.2.2	Eliitti	39
3.2.3	Oikeistohallitus	41
3.3	Tarpeen ja uhan artikulointi	43
3.3.1	Kamppailu hyvinvointivaltiosta	44
3.3.2	Julkinen liikenne perustarpeena	45
3.3.3	Kapitalismi uhkana	48
3.4	Neuvottelut poliittisen identiteetin rajanvedoista	51
3.4.1	Mikä kriisi, kenen tarve?	52
3.4.2	Agonistinen ja antagonistinen meemi	54
3.4.3	Meemi mytologina ja vasemmistolainen myytti	56
4	Lopuksi	60
4.1	Kollektiivinen identiteetti	60
4.2	Poliittinen toimijuus	62
	Lähteet	64

1 Johdanto

Tämän tutkielman aiheena ovat poliittiset meemit, joita tulen tarkastelemaan yhteiskunnallisen keskusteluun osallistumisen sekä poliittisen identiteetin ja toimijuuden neuvottelun välineinä hyödyntäen semioottisen ja retorisen analyysin käsitteitä ja teoriaa sekä populismin teoriaa. Meemi, tai tarkemmin internetmeemi, on mediateksti, joka on digitaalisessa muodossa. Meemeille on ominaista sisällön kierrättäminen ja sisällön intertekstuaalisuus. Meemit syntyvät, kiertävät ja muuntuvat nopeasti. Meemien keskeisiä piirteitä ovat huumori ja leikillinen sisältö. (Shifman, 2014; Vainikka 2016.) Meemit voivat yksinkertaisesti naurattaa vitsillään, mutta niillä kommunikoidaan myös negatiivisia tunteita (ks. esimerkiksi Lippu 2025).

Kuvat 1 ja 2: 3. huhtikuuta 2023 julkaistu meemi

Alun perin käsite ”meemi” on tarkoittanut Richard Dawkinsin määritelmän mukaan yhtä pientä kulttuurista yksikköä, jonka avulla voi kuvata evoluutiota kulttuurisena ilmiönä. Dawkinsin käsitteelle keskeistä on kulttuurisen yksikön kopioiminen ja imitoiminen. (Vainikka 2016, 61; Shifman 2014, 2.) Ross & Rivers (2017, 1, 2) määrittelevät internetmeemin luovaksi tehokeinoksi (device), jonka avulla on mahdollista ilmaista poliittisia mielipiteitä ja asenteita sekä kommentoida ja osallistua politiikkaan. Shifman

(2014, 119–122) määrittelee poliittiset meemit digitaalisen kulttuurin kontekstissa poliittisen osallistumisen muodoksi, joilla on kolme funktiota. Poliittiset internetmeemit voivat toimia poliittisena suostuttelun tai kannatuksen muotona, ruohonjuuritason poliittisena toimintana ja ilmaisun tapana sekä osallistumisena julkiseen keskusteluun (Shifman 2014, 119–122). Milnerin (2016, 19–20) mukaan ”memeettinen media” on merkittävä osa julkista keskustelua. Poliittiset ja yhteiskunnalliset meemit kommentoivat keskustelua ajankohtaisista ja ihmisiä puhuttavista aiheista ja ovat siten itsekin osa tuota keskustelua sekä laajempaa yhteiskunnallista kontekstia.

1.1 Tutkielman aineisto

Minua kiinnostaa, miten meemeillä osallistutaan julkiseen keskusteluun politiikasta ja mikä niiden funktio on poliittisessa osallistumisessa. Päädyin aiheeseen alun perin kevään 2023 eduskuntavaalien alla, kun oikeistopuolueet (Kokoomus, Perussuomalaiset) voittivat vaalit. Humanistina ja siten stereotyyppisesti Vasemmistoliiton kannattajana ei ollut yllättävää, että Instagramissa käyttäjätilini tarinat täyttyivät vaalituloksiin pettyneiden ihmisten julkaisuista - joista suuri osa oli meemejä. Yksi näistä meemeistä on @pikakahvimemegirl-tilillä 3. huhtikuuta 2023 (ks. kuva 1 ja 2, s. 4) julkaistu meemi, jonka visuaalisena pohjana toimivat kuvakaappaukset Gossip Girl (2007–2012) -sarjasta. Meemissä Perussuomalaisten ja Kokoomuksen vaalivoitto vertautuu painajaiseen.

Minut mietitytti se jyrkkyys, millä vaalitulokseen suhtauduttiin. Jos kärjistetään meemien tapaan, edessä vaikutti olevan välitön maailmanloppu. Meemien ollessa kyseessä osa julkaisujen jyrkkyudesta ja kovasanaisuudesta oli pettymyksen käsittelyä liioittelun ja ironian avulla, mutta silti mietin, kuinka niin ehdottomalla retoriikalla voidaan saada aikaan keskustelua ja päästä asioissa eteenpäin. Äänestäjien, aktivistien ja meemikommentaarien retoriikka ja asennoituminen vastapuoleen ei toki sellaisenaan heijastu esimerkiksi poliitikkojen harjoittamaan politiikkaan, mutta polarisaation sekä populismin ollessa tunnistettuja ja pinnalla olevia huolia huolestuin minäkin. Poliittisten meemien tapa käsitellä esille nostettuja aiheita ja kritisoida yhteiskuntaa sekä poliittisiä toimijoita on ironinen, kärjistävä, vastakkainasetteleva sekä usein satiirinen: toisin sanoen meemien tapa argumentoida muistuttaa populististen poliitikkojen viestintää. Suhtauduin meemeihin keskusteluun osallistumisen välineinä ja niiden kärjistävään retoriikkaan kriittisesti.

Populistisen retoriikan suhde polarisaatioon sai minut pohtimaan meemien roolia yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Tutkielmani aineistona toimii @pikakahvimegirl-meemitilin meemit, joiden julkaisukanava on Metan omistama sosiaalisen median alusta Instagram. Valitsin kyseisen tilin aineistokseni, koska meemitilillä oli jo pari vuotta sitten seuraajia noin 30 000, tällä hetkellä¹ yli 43 000. @pikakahvimegirl-tilin suosion lisäksi tilin meemit ovat ajankohtainen tutkimuskohde, koska meemitilin ylläpitäjä on taiteilija, vaikuttaja, poliitikko ja aktivisti Alma Tuuva (Ketonen 2023). Aiemmin suhteellisen anonyymina pysytellyt ”meemiadmin” on tuonut itseään enemmän esille meemitilillään ja ollut paljon esillä julkisuudessa, kuten 20. helmikuuta 2025 Huomenta Suomi -keskusteluohjelmassa. Kevään 2025 kuntavaaleissa Tuuva asettui ehdolle vasemmistoliiton ehdokkaana ja sai suuren äänisaaliin. Mediassa nousi esiin käsite ”meemivasemmisto”, joka on Tuuvan itsensä mukaan ”poliittisen keskustelun muoto”. Vaalimenestyksen taustalla oli Tuuvan mukaan @pikakahvimegirl-tili, siellä käydyt keskustelut sekä tilillä julkaistu vaalikampanja. (Lippu 2025.) @pikakahvimegirl-meemit kommentoivat ajankohtaisia aiheita, kuten uutismediassa esille nostettuja ilmiöitä, sosiaalisessa mediassa käytyä keskustelua sekä esimerkiksi ajankohtaisia poliittisia päätöksiä. Meemitilillä käsitellään erityisesti työelämää ja työttömyyttä, köyhyyden kokemuksia, seksuaalivähemmistöjen oikeuksia sekä kulttuurin rahoitusta. (Watson 2025; Lippu 2025.) Tuuvan vaaliteemoja olivat ilmainen joukkoliikenne, kaikille saavutettava taide sekä transihmisten oikeudet (Vahtera 2025).

Olen nyt seurannut @pikakahvimegirl-meemitiliä noin kaksi vuotta. Kriittisen suhtautumiseni terävin särmä on hieman hioutunut, mikä johtuu siitä, että allekirjoitan osan siitä yhteiskunnallisesta kritiikistä, kuten sosiaaliturvaan kohdistuvien leikkausten epäoikeudenmukaisuudesta ja vähemmistöjen aseman heikentämisestä, joita Tuuva on niin @pikakahvimegirl-meemitilillä kuin haastatteluissa esittänyt. Tuuvan vaalimenestys osoittaa sen, että meemeillä on väliä. Tuuva on tuonut esiin haluavansa @pikakahvimegirl-meemitilin meemeillä puhutella niitä ihmisiä, jotka kokevat, ettei politiikka ole heitä varten. Tuuvan poliittinen tavoite on haastaa keskiluokkaisia normeja ja rikkoa sekä politiikassa että taiteen kentällä ”poliittiseen diskurssiin osallistumisen raja-aitoja, jotka luokkatausta on luonut”. (Watson 2025.) Vaalituloksen perusteella voisi arvioida, että hän onnistui tavoitteessaan. Tuuva on kuitenkin ollut näkyvä toimija myös sosiaalisen median

¹ 16.4.2026

ulkopuolella, joten pelkästään meemien ja sosiaalisen median näkyvyyden ansioksi menestystä ei voi varmasti lukea. Tuuvan näkyvyys mediassa, @pikakahvimegirl-tili meemien julkaisukanavana sekä Tuuvan vaalimenestys ovat osa meemien tulkinnan kehystä ja tulen käsittelemään niitä hiukan luvussa 2.3. Tulen myös sivuamaan niitä silloin, kun meemien sisältö tai aiheen kontekstualisointi sitä vaatii. Huolimatta Tuuvan menestyksestä kunnallispolitiikassa ja lisääntyneestä näkyvyydestä niin meemitilillä kuin muissakin medioissa tarkasteluni kohteena on kuitenkin ensisijaisesti poliittisen osallistumisen ja toimijuuden ilmaisun mahdollistavat viestinnän välineet, meemit, jotka on julkaistu Instagramissa. Rajaan tarkastelusta ulos kuvatekstit, vaikka ne usein jatkavat meemin vitsiä tai selventävät sen argumenttia. Haluan tarkastella nimenomaan kuvapohjaisen meemin argumentaatiota, merkityksenantoja ja retorista vetovoimaa.

Aineistoni koostuu 18 meemistä (pois lukien kuvat 1 ja 2, s. 4), joista vanhin on julkaistu 13. maaliskuuta 2024 (kuva 7, s. 31), ja uusin 29. syyskuuta 2025 (kuva 5, s. 21). Varsinaisessa analyysiluvussa analysoin meemejä aikaväliltä 17. maaliskuuta 2024–23. syyskuuta 2025. Suurin osa luvun meemeistä sijoittuu aikaikkunaan, joka rajautuu pääosin kolme kuukautta Tuuvan vaaleihin ehdolle asettumista ennen ja tämän vaalikampanjan ympärille. Ensimmäinen julkaisu, jossa vaaliehtokkuus mainitaan, on 27. helmikuuta 2025. Tämän ajallisen rajauksen myötä haluan havainnollistaa niitä tekijöitä, jotka mahdollisesti vetoavat meemien lukijoihin siten, että he aktivoituvat poliittisina toimijoina myös sosiaalisen median ulkopuolella. Koska tuona aikana julkaistu sisältöä ei kuitenkaan ole meemien osalta määrällisesti kattava, kun sitä vertaa meemitilin julkaisujen kokonaismäärään (yli 1450)², käytän myös joitakin aiemmin ja myöhemmin julkaistuja meemejä aineistoesimerkkeinä, jos ne visuaaliselta tai retoriselta tyyliltään tai aiheisällöltään ovat niin sanotusti poliittisten meemien tai @pikakahvimegirl-meemien tyyppiesimerkki (ks. esimerkiksi Khosravi-Ooryad 2024, 990). @pikakahvimegirl-meemien ja poliittisten meemien tyyppisiä piirteitä määrittelen tarkemmin luvussa 2.2 ja 2.3.

1.2 Poliittinen osallistuminen ja populismi viitekehyksenä

@pikakahvimegirl-meemitili asettuu tilin ylläpitäjän Alma Tuuvan myötä sekä edustuksellisen politiikan kentälle, jossa toimitaan demokratian instituutioiden puitteissa, että

² 16.4.2026

vaihtoehtodemokratian ja ulkoparlamentaarisin keinoin osallistumisen alueelle.

Vaihtoehtodemokratian näkökulmasta haastetaan edustuksellisen demokratian normeja ja valta-asetelmia ja valvotaan sen toimintoja ja sokeita pisteitä. (Dahlgren 2013, 15–17.) Tuuva on Helsingin kunnanvaltuuston jäsenenä poliittinen toimija, jonka areenana toimivat politiikan instituutiot, kuten puolue ja kunnanvaltuusto. Tuuvalla oli poliittista toimijuutta jo ennen kuin hän asettui ehdolle kunnallisvaaleihin. Tällöin toimijuus rakentui meemitilin varaan, jonka kautta hän osallistui yhteiskunnalliseen keskusteluun tuomalla esiin mielipiteensä. Nyt Tuuvan poliittinen toimijuus on muuttanut sekä muotoaan sekä kenttäänsä. Erilaisilla julkisuuksilla on erilaisia kytköksiä päätäntävaltaa omaaviin instituutioihin (Dahlgren 2013, 48–49). @pikakahvimemegirl-meemitilin sisällöllä ja meemitilillä vuorovaikutuksen ja osallistumisen kanavana on suurempi yhteys parlamentaariseen politiikkaan ja sen valtarakenteisiin, kun Tuuva itse on toimija kyseisellä kentällä. Edellä kuvailtu asetelma on ajankohtainen poliittisen toimijuuden käsitteen näkökulmasta, kun yksityisen ja julkisen rajapinnat ja osallistumisen mahdollisuudet ovat muuttumassa.

Vakiintuneita demokratioita on vaivannut laskevan kansalais- ja äänestysaktiivisuuden lisäksi yhteisen arvopohjan mureneminen ja polarisoituminen. Länsimainen liberaali demokratia on kohdannut kritiikkiä ja luottamus siihen on laskenut. Myös populismin nousu viime vuosikymmeninä ja suuret vaalivoitot viime vuosina ovat seurausta valtion heikentyneestä legimiteetistä ja vanhan järjestelmän ”kankeudesta”. (Kestilä-Kekkonen & Korvela 2017, 10, 14.) Tutkijat eivät ole olleet yksimielisiä siitä, kertooko aktiivisuuden lasku kansalaisten tyytyväisyydestä vallitseviin olosuhteisiin vai tyytymättömyydestä päätöksentekojärjestelmään, tai onko osallistuminen tosiasiaa vähentynyt vai vain muuttanut muotoaan. Osallistumistapojen muutos mahdollisesti verkostomaisemman, hajanaisemman ja ulkoparlamentaarisen osallistumisen suuntaan ei ole mitattavissa samoilla ”demokratiamittareilla” kuin perinteisemmät osallistumisen tavat. (Kestilä-Kekkonen ja Korvela 2017, 8–9, 12–13, 17–19; Dahlgren 2013, 13–14.) Poliittisen osallistumisen tosiasiallisesta vähydestä ei siis ole yksimielisyyttä, sillä osallistuminen muuttaa muotoaan. Sosiaalisen median verkostot, digitaalinen kulttuuri ja poliittiset meemit ovat osa tätä muutosta.

Tässä tutkielmassa tulen tarkastelemaan meemien viestintää ja retoriikkaa populistisena, rinnastaen niiden tyylin populististen puolueiden, kuten Perussuomalaisten, viestintään. Juha Herkman (2019) avaa laajasti populismia ja populismin käsitettä kirjassaan *Populismien aika*. Populismia on määritelty esimerkiksi poliittisten puolueiden vaatimusten tai ideologisten

sisältöjen avulla. Populismi käsitetään usein yksinkertaistavana politiikkana, jossa pyritään ajamaan ”kansan” eli näennäisen enemmistön etua. Ideologian ja sisällön kautta määriteltynä populismi määrittyy usein oikeistokonservatiiviseksi ilmiöksi, joka rakentuu nationalistisesti tai nativistisesti määritellyn kansan ympärille. Populismi ei kuitenkaan ole poliittiseen oikeistoon sidoksissa oleva ilmiö. Vasemmistopopulistisia liikkeitä ovat esimerkiksi kreikkalainen Syriza tai espanjalainen Podemos. (Herkman 2019, 31, 52.)

Koivukoski ym. (2024) mainitsevat meemit osana huumoria hyödyntävää poliittista viestintää, ja meemien populistinen luonne tunnustetaan esimerkiksi Khosravi-Ooryadin (2024) ja Milnerin & Wolffin (2023) artikkeleissa. Wagner & Schwarzenegger (2020, 313, 323–326) lukevat huumorin, satiirin sekä meemit populistisen viestinnän keinoiksi. Milner (2016, 33–34) toteaa, että meemien jakamisessa syntyneiden verkostojen ja yhteisöjen kollektiivinen luonne tekee memeettisiä keinoja hyödyntävästä viestinnästä populistista. Khosravi-Ooryad (2024) määrittelee meemifeminismin ilmiönä osaksi ”populistista feminismiä”, josta Banet-Weiser, Rosalind Gill sekä Catherine Rottenberg (2020) keskustelevat lyhyesti artikkelissaan ”Postfeminism, Popular Feminism and Neoliberal Feminism? Sarah Banet-Weiser, Rosalind Gill and Catherine Rottenberg in Conversation.” Artikkelissa käsitellään populaarin feminismin, neoliberaalin feminismin ja postfeminismin suhdetta. Ideologisenä suuntauksena neoliberalismi määrittyy yksilönvapauden, vapaiden markkinoiden ja kilpailukyvyyn ihanteiden ympärille (Ojajärvi ym. 2016, 34). Populistinen feminismi määritellään suhteessa populaarin feminismiin, jonka Banet-Weiser (2018, 1–31) katsoo toimivan näkyvyyden, kaupallisuuden ja yksilökeskeisyyden ehdoilla. Populistinen feminismi eroaa populaarista feminismistä siinä, että sen tavoite on vedota tunteeseen kollektiivisesta, ei yksilöllisestä, subjektista (Banet-Weiser ym. 2020, 19–20).

Suomen kontekstissa populistisen viestinnän tutkimusta on tehty Perussuomalaisista. Näiden populismia, viestintää ja suhdetta mediaan ovat käsitelleet väitöskirjoissaan esimerkiksi Tuukka Ylä-Anttila (2017) sekä Niko Hatakka (2019). Myös esimerkiksi Sakki & Martikainen (2021) ovat tutkineet Perussuomalaisten populistisen retoriikan affektidiskursiivista ulottuvuutta ja sen vastaanottoa sosiaalipsykologian näkökulmasta. Emilia Palosen ja Tuija Saresman toimittamassa *Jätkät ja Jytkyt: Perussuomalaiset ja populismin retoriikka* -teoksessa (2017) käsitellään Perussuomalaisten retoriikkaa. Klassisen määritelmän mukaan retoriikka tarkoittaa puhumisen ja argumentoinnin taitoa sekä kykyä saada yleisö vakuuttumaan jostakin (Blomsted 2003, 40–43). Palonen ja Saresma (2017, 14, 16) lähestyvät populismia poliittisena tapana muodostaa merkityksiä ja vetää rajalinjoja, jonka

avulla luodaan hegemonisen merkityksenannon muutos. Niko Hatakka (2019) tutkii väitöskirjassaan *Populism in the Hybrid Media System: Populist Radical Right Online Counterpublics Interacting with Journalism, Party Politics, and Citizen Activism* populistisiksi määriteltävien puolueiden toimijoiden vuorovaikuttamistapoja sosiaalisessa mediassa. Keskeinen tutkimusongelma on kysymys siitä, miten populistinen merkityksenannon logiikka toimii mediassa (Hatakka 2019, 22).

Tulen tässä tutkielmassa hyödyntämään Hatakan (2019) sekä Palosen ja Saresman (2017) hahmotteleman kaltaista teoreettista viitekehystä. Palonen ja Saresma (2017) sekä Hatakka (2019) hyödyntävät Ernesto Laclaun (2005) populismiteoriaa. Hatakka (2019, 22, 25, 259) lähestyy populismia nojaten Laclaun teoriaan populismista diskursiivisena viestinnän prosessina, joka rakentuu tiettyjen merkitsijöiden varaan ja määrittelee populismin sen kautta, mitä populismi tekee, ei ontologisesti mitä se on. Juha Herkmanin (2019, 53–55) mukaan Laclau käsittää populismin ideologian tai poliittisen liikkeen sijaan *prosessina*, jonka avulla yksittäinen toimija tai ryhmä alkaa tunnistamaan itsensä poliittisena toimijana. Keskeistä prosessissa on samastuminen ja poliittisen identiteetin rakentuminen. Näin määriteltynä populismi ei rajoitu vain poliittisiin puolueisiin tai institutionaalisen politiikan toimijoihin; myös muut toimijat voivat omaksua populistisen retoriikan ja tavan muodostaa merkityksiä.

Lisäksi hyödynnän Benjamin Moffitin (2016) teoriaa populismista performatiivisena poliittisena tyylinä. Populismi median kautta välitettynä ja performoituna ilmiönä määritetty Moffitin mukaan poliittiseksi tyyliksi, ”johon sisältyy vetoaminen tavallisen kansan ja eliitin vastakkainasetteluun, huonot tavat sekä kriisin, romahduksen tai uhan esittäminen”. Kuten Laclaun lähestymistapa, myös populismin tarkasteleminen poliittisena tyylinä mahdollistaa sen tarkastelemisen ilmiönä, joka ei rajaudu ideologisiin rajanvetoihin tai hierarkkisesti järjestäytyneisiin organisaatioihin. Tarkasteltaessa populismia poliittisena tyylinä se on tarkasteltavissa erilaisissa konteksteissa ja järjestäytymisen muodoissa (tai niiden puutteessa). Tällöin populismi näyttyy tiukkarajaisen, binäärisen joko-tai määritelmän sijaan teknokratian ja populismin jatkumona, jossa toimijat näyttävät ”enemmän tai vähemmän” populistisina. (Moffit 2016, 45–46.)

Myös Ylä-Anttila (2017, 15, 51) argumentoi sen puolesta, että populismin voi käsittää toimintana, joka ei rajoitu poliittisiin toimijoihin. Ylä-Anttilan mukaan olisi keskeistä tutkia, omaksuvatko myös vasemmistolaiset toimijat työkaluja viestintäänsä. @pikakahvimemegirl-tilin ylläpitäjä Vasemmistoliiton kaupunginvaltuutettu Alma Tuuva ja siten myös tilillä

julkaistut meemit ovat ideologisesti vasemmalla ja esimerkiksi Perussuomalaisten kanssa eri päissä sekä oikeisto-vasemmisto että (arvo)konservatiivi-liberaali-akseleilla. Tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena ei kuitenkaan ole poliittinen toimija, vaan viestinnän väline, meemit. Meemien rooli populistisessa viestinnässä sekä meemien avulla tapahtuvan viestinnän ja vaikuttamisen populistinen luonne tunnustetaan tutkimuskirjallisuudessa. Tämän tutkielman tavoitteena on muodostaa analyyttinen viitekehys, jonka avulla voidaan tarkastella meemien retoriikkaa ja merkityksenantoa populistisena viestintänä. Sovellan aineiston tarkasteluun semiotiikan, retorisen analyysin sekä populismin teoriaa. Tämän teoreettisen viitekehysten avulla tulen tarkastelemaan meemien argumentaatiota ja niissä esitettyjä representaatioita ja merkityksenantoja.

1.3 Tutkimuskysymykset ja metodi

28. elokuuta 2023 julkaistussa @pikakahvimegirl-päivityksessä, johon syvennyn tarkemmin luvun 3 alussa (ks. s. 29), pohditaan meemien roolia julkisessa keskustelussa ja todetaan, että meemien tavoite on tietyn ryhmän puhuttelu ja kollektiivisen identiteetin rakentaminen. Tiedämme siis, mitä poliittisilla meemeillä ja tarkemmin @pikakahvimegirl-meemeillä tehdään ja mikä on @pikakahvimegirl-meemien tavoite: tietyn ryhmän puhuttelu ja kollektiivisen identiteetin rakentaminen. Papacharissi ja Trevey (2018, 88) toteavat, että ”ihmiset kiinnittävät huomiota politiikkaan, kun he kokevat jonkin asian olevan heille merkityksellinen, ja ymmärtävät merkityksellisyyden tunteiden ja henkilökohtaisen identiteetin kautta”. Populistisen viestinnän ja retoriikan ydin on kollektiivisen tarpeen artikulointi ja kollektiiviseen subjektin vetoaminen (ks. s. 9). Tällöin on keskeistä kysyä, *miten* tiettyä ryhmää puhutellaan ja kollektiivista identiteettiä rakennetaan. Kolme tutkimuskysymystäni ovat siis:

1. Minkä aiheiden ympärille meemien retoriikka rakentuu?
2. Minkälaisia merkityksiä erilaiset poliittiset päätökset ja toimijat, kuten puolueet ja poliitikot saavat meemeissä?
3. Miten meemeissä rakennetaan ”meitä” ja puhutellaan tiettyä yleisöä?

Tulen soveltamaan aineiston tarkastelussa semiotiikan ja retoriikan analyysin teoriaa ja käsitteitä sekä populismin teoriaa. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla nimeän meemien aiheita ja tarkastelen niiden sisältöjä. Laclau (2005) ja Moffitin (2016)

populismiteoriat tarjoavat poliittisten meemien tarkasteluun käsitteitä, joiden avulla voi hahmottaa argumentaation logiikkaa sekä niitä aiheita, joiden ympärille meemien viesti ja argumentaatio rakentuvat. Toinen ja kolmas tutkimuskysymys tarkastelevat merkityksenantoja, joita meemit retorisine keinoineen rakentavat. Tutkimuskysymyksiä avulla tarkastelen erilaisia tulkintoja ja merkityksiä, joita vastaanottajat voivat meemeistä neuvotella, sekä niitä keinoja, joiden avulla meemi puhuttelee yleisöä ja koittaa vakuuttaa sen oman argumenttinsa oikeellisuudesta. Jukka-Pekka Puro (2006, 12–13) mukaan retoriikka alana ja tutkimuskohteena on muuttunut ajan saatossa median, viestinnän ja vuorovaikutuksen muutosten mukana: antiikin retoriikka keskittyi puhumiseen ja vaikuttamiseen taitona, jota harjoitettiin kasvokkain. Kirjapainotaidon, ja myöhemmin radion, television ja internetin myötä kommunikaation ja sitä myötä retoriikan sovellusmuodot, -tavat ja kanavat ovat muuttuneet ja laajenneet merkittävästi. Niin kutsutussa ”uudessa retoriikassa” puhuminen yleisölle on vain yksi retoriikan sovellusalue. Uuden retoriikan tarkastelun kohteena on ensisijaisesti vaikuttajan ja vaikutetuksi tulevan välinen suhde: analyysissä huomio kohdistuu puhujasta myös vastaanottajaan ja itse sanomaan sekä näiden vastavuoroisuuteen. (Puro 2005, 108–110; Blomstedt 2003, 10.)

@pikakahvimemegirl-meemit ovat kuvan ja tekstin muodostama kokonaisuus, joita tarkastelen semioottisena merkki- ja merkitysjärjestelmänä ja viestintänä, jossa yleisöön vedotaan erilaisin retorisin keinoin. Viestintä ja ihmisten välinen kommunikaatio perustuvat kulttuurisesti vakiintuneisiin merkitysjärjestelmiin. Retoriset keinot hyödyntävät näitä merkitysjärjestelmiä. Semioottisen analyysin kohteena ovat viestinnässä käytetyt merkit ja näiden merkkien käyttötavat sekä merkkijärjestelmät eli koodit. Esimerkiksi (Barthes 1961, 123) toteaa jäljittelevistä taiteista, että ”- - konnotatiivisen järjestelmän koodi muodostuu joko yleismaailmallisesta symboliikasta tai aikakauden retoriikasta, lyhyesti joukosta stereotyyppistä.” Retorinen analyysi kohdistaa huomion viestin lähettäjän tietoihin valintoihin viestin muotoilussa. Puro (2006, 13) mukaan ”Jokaisen viestin takana on - - ihminen, jonka valintoja ja eettisiä periaatteita voimme kyseenalaistaa”. Retorisen analyysin avulla tarkastellaan sitä, miten viestin vastaanottajaa suostutellaan kohti tiettyjä merkityksiä ja tulkintoja. Retorisen analyysin ja semiotiikan käsitteiden avulla voidaan tarkastella sanoman lähettäjän intentioita, argumentoinnin keinoja ja roolia viestintäprosessissa.

Aineiston analyysi on siis periaatteessa jaettavissa kahteen erilliseen tutkimuskysymykseen ja kahteen teoreettiseen, semioottiseen ja retoriseen, viitekehykseen. En kuitenkaan jaa tarkastelua tämän lähtökohdan mukaan joko retoriseen tai semioottiseen analyysiin, vaan

hyödynnän molempia näkökulmia limittäin. Semioottisesta näkökulmasta viestintää tarkastellaan ”merkityksen luomisena viesteissä” (Fiske 1990, 69). Retoriikka suostuttelee vastaanottajan neuvotteluprosessia kohti tiettyjä merkityksiä, ja siten myös retoriikan tutkimus on semioottista. Blomstedtin (2003, 9) mukaan nykyretoriikka onkin pitkälti semioottista: se tarkastelee neuvojen sijaan neuvotteluita. Neuvottelulla voidaan tarkoittaa laajemmin sosiaalisen median ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen kontekstissa julkista keskustelua, jossa erilaiset poliittiset toimijat pyrkivät vaikuttamaan muihin toimijoihin ja siten yhteiskunnallisesta järjestyksestä vaikuttaviin päätöksiin. Neuvottelu semiotiikan käsitteenä tarkoittaa merkityksenannon prosessia. Meemit osallistuvat neuvotteluun ihmisten jakamista kulttuurisista merkityksistä ottamalla kantaa ajankohtaisiin tapahtumiin ja hyödyntämällä meemeissään monenlaista intertekstuaalista aineistoa. Semiotiikka lähestyy tietoa konstruktionistisesta näkökulmasta, eli tieto ja tulkinnat todellisuudesta käsitetään subjektiivisina ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muokkautuvina. Meemien, ja varsinkin niistä johdettavien merkityksien ja tulkintojen tarkastelussa tämä asettaa (tutkijalle) ongelman siitä, onko mielekäästä yrittää vetää johtopäätöksiä meemien sanomasta, kun oikeita vastauksia voi olla yhtä paljon kuin lukijoitakin. Meemit kuitenkin rakentuvat laajasti jaettujen, yhteisten merkkijärjestelmien, kuten kielitieteellisen merkkijärjestelmän ja populaarikulttuurikuvaston, varaan. Nämä luovat pohjan kollektiiviselle ymmärrykselle välitetyn viestin merkityksistä.

Tulen etenemään tässä tutkielmassa siten, että luvussa 2 määrittelen tutkielmalle keskeiset käsitteet sekä asetan meemit osallistumisen välineenä poliittisen osallistumisen kontekstiin sosiaalisessa mediassa. Lisäksi avaan meemien ja huumorin suhdetta poliittisia toimijoita ja politiikkaa käsittelevissä keskustelussa. Luvun 2 lopuksi, johdatuksena lukuun 3, määrittelen poliittisten meemien sekä @pikakahvimegirl-meemien erityispiirteet viestinnän välineenä sekä esitän tulkinnan meemien populaarikulttuurikuvastoon nojaavasta tulkintakehyksestä. @pikakahvimegirl-meemeissä se luo pohjan meemien tulkinnalle sekä siten niille merkityksille, joita vastaanottajat meemien kanssa neuvottelevat. Luvussa 3 siirryn analyysiin, jossa sovellan semiotiikan ja retoriikan analyysin käsitteistöä sekä populismin teoriaa @pikakahvimegirl-meemeihin.

Analysoidessani meemejä³ alaluvuissa 3.1, 3.2 ja 3.3 tulen etenemään seuraavan kaavan mukaan: Aloitan kuvailemalla yleisesti meemien visuaalisia elementtejä. Koostuuko meemin kuvapohja jostakin kierrätetystä tai viraalista elementistä tai onko visuaalinen elementti

³ Olen kysynyt luvan kuvameemien käyttöön tekijältä.

intertekstuaalinen viittaus esimerkiksi toiseen meemiin tai mediatekstiin, kuten populaarikulttuurin tuotteeseen tai uutisjulkaisuun? Tämän jälkeen avaan meemin tekstuaalisia elementtejä ja nimeän aiheen tai aiheet, joita meemissä käsitellään ja joiden ympärille meemin retoriikka rakentuu. Tarvittaessa avaan meemin julkaisuun liittyvää kontekstia, sillä usein meemit kommentoivat jotakin ajankohtaista, mediassa tai poliittisessa päätöksenteossa esillä olevaa aihetta. Lopuksi erittelen tarkemmin meemin argumenttia suhteessa visuaalisiin ja tekstuaalisiin merkkeihin ja retorisiin keinoihin, joista argumentti rakentuu. Avaan meemissä rakennettuja, purettuja ja haastettuja merkityksiä.

Luvussa 3.1 havainnollistan tyyppiesimerkin avulla, kuinka semiotiikan käsitteistö sekä erityisesti Roland Barthesin teoria on sovellettavissa meemien argumentaation ja merkityksenantojen dekonstruoimisessa. Luvuissa 3.2 ja 3.3 erittelen Laclaun (2005) ja Moffitin (2016) teorioihin perustuen niitä aiheita, joiden ympärille meemien retoriikka rakentuu sekä niissä esiintyviä vastakkainasetteluja ja näiden varaan rakentuvia merkityksenantoja. Luvussa 3.4 tarkennan, minkälaisia kollektiivisia identiteettejä meemit rakentavat samastumisen ja erontekojen varaan sekä pohdin, minkälainen neuvottelun väline vasemmistomeemi on luonteeltaan ja mikä on sen rooli demokratiassa.

2 Meemit poliittise(e)n osallistumisen välineenä

Tutkielman keskeisiä aiheita ovat siis julkinen keskustelu, poliittinen identiteetti ja toimijuus, sosiaalinen media julkisen keskustelun areenana sekä meemit poliittisen toimijuuden artikuloinnin välineenä. Poliitiikan tutkimuksen ja mediatutkimuksen yhtymäkohtana on julkisuus ja osallistuminen: Mediatutkimus tarkastelee niitä kanavia ja välineitä, joilla julkisuuteen osallistutaan. Poliitiikan puolestaan voi määrittellä julkisena *toimintana* (esimerkiksi Heywood 2019, 3–8). Kun politiikka käsitetään julkisena toimintana, keskeisiä kysymyksiä ovat julkisen ja yksityisen rajat sekä näiden kautta määriteltävä poliittinen osallistuminen ja toimijuus.

Poliittiset meemit poliittisen osallistumisen muotona ja neuvottelun välineenä ovat suhteellisen uusi, digitaalisen ajan ilmiö, joka asettuu demokratian, julkisuuden ja digitaalisen kulttuurin jatkumoon. Elina Kestilä-Kekkosen ja Paul-Erik Korvelan (2017, 9) mukaan ”poliittisen osallistumisen muutos luo paradokseja ja jännitteitä erityisesti edustuksellisen järjestelmän ja sen kylkeen ilmaantuneiden uusien osallistumisen tapojen välille.” Tässä luvussa avaan tutkielmalle keskeisiä käsitteitä, määrittelen poliittisen toimijuuden sosiaalisessa mediassa ja digitaalisen kulttuurin kontekstissa. Lisäksi avaan internetmeemin määrittelmää ja huumorin roolia niiden argumentaatioissa. Lopuksi johdatuksena seuraavaan lukuun käsitelen tarkemmin @pikakahvimegirl-tilin tunnistettavaa tyyliä ja viestien kehystä meemeissä usein toistuvien merkkien avulla, jotka ovat osa meemien retoriikkaa.

2.1 Poliitiikka, poliittinen ja osallistuminen sosiaalisessa mediassa

Internetin voi katsoa muuttaneen käsityksiä julkisuudesta ja muodostavan mahdollisuuden uudenlaiselle ”demokraattisen keskustelun paikalle”, jonka keskeisiä piirteitä ovat suora ja horisontaalinen kommunikaatio (Dahlgren 2013, 40; Matikainen 2012, 133). Jürgen Habermas (1985) määrittelee julkisuuden yhteiskunnan ja valtion välillä toimivaksi tilaksi, jossa yksityiset ihmiset kokoontuvat yleisöksi muodostamaan julkisen mielipiteen. Herkmanin (2012, 120) mukaan habermasilainen julkisuus on siis areena, jossa ”parhaat argumentit kohtaavat, kilpailevat keskenään ja jalostuvat lopulta yhteiseksi mielipiteeksi”. Internet ja sosiaalinen media ei kuitenkaan toimi habermasilaisena, deliberatiivisena rationaalisten yksilöiden vuorovaikutus- ja keskusteluareenana. Sosiaalisessa mediassa tapahtuvalla vuorovaikutuksella katsotaan olevan taipumus koota asioista samoin ajattelevat yhteen, ja eri

mieltä olevien keskustelun ja asiallisen dialogin kärjistyvän ”epäasialliseksi ivailuksi”. (Herkman 2012, 120, 129; Matikainen 2012, 149–150). Matikainen (2012, 134) kirjoittaa deliberatiivisen näkökulman soveltamisesta:

”- - näkökulmaa on sovellettu liian kapeasti keskittyen kansalaisten ja poliittisen eliitin väliseen vuorovaikutukseen - -, vaikka internet ja erityisesti sosiaalinen media ovat omaehtoisen poliittisen ja yhteiskunnallisen organisoitumisen paikkoja”.

Poliittiset meemit toimivat julkiseen keskusteluun osallistumisen välineenä digitaalisen kulttuurin kontekstissa (Shifman 2014, 119–122). Peter Dahlgren (2013) käsittelee teoksessaan *The Political Web: Media Participation and Alternative Democracy* tapoja, joilla politiikkaan osallistutaan sosiaalista mediaa ja sen mahdollistamia verkostoja hyödyntäen. Vaihtoehtodemokratia tarkoittaa demokraattisten keinojen käyttöä yhteiskunnallisen muutoksen saavuttamiseksi, mutta kiertämällä edustuksellisen politiikan vaihtoehtoisilla keinoilla (mt., 5). Sosiaalisessa mediassa muodostuu vastajulkisuuksia, jotka tarjoavat vaihtoehdon valtavirran esittämille narratiiveille ja toimijuuksille (Milner 2016, 117–118).

Hallin (1992/1999, 19–23) mukaan identiteettikäsityksissä on kyse samastumisen ja erontekojen prosesseista suhteessa subjettiin: jälkimodernissa, pirstaloituneessa maailmassa subjektilla voi olla monia identiteettejä. Dahlgren (2013, 18) määrittelee poliittisen osallistumisen sosiaalisessa mediassa poliittisen toimijuuden ilmaisuksi, joka tapahtuu ”poliittisen kontekstissa”. Poliittisella Dahlgren viittaa Chantal Mouffen (2005) määritelmään poliittisesta. Poliittinen tarkoittaa ”vastakkainasettelujen ulottuvuutta”, ja on siten käsitteenä laajempi kuin politiikka. Poliittinen tarkoittaa politiikan virallisia käytäntöjä ja instituutioita, joiden tavoitteena on yhteiskuntajärjestyksen toimeenpano ja ylläpitäminen (Mouffe 2005, 8; Herkman 2011, 62–63; Dahlgren 2013, 18). Poliittinen taas viittaa ”sosiaalisen elämän ristiriitaisuuksiin, joissa piilee poliittisten vastakkainasettelujen siemen” ja se kattaa alleen myös ihmisten yksityiselämää koskevat aiheet (Herkman 2011, 62–63).

@pikakahvimegirl-meemit kommentoivat paitsi politiikkaa, myös yhteiskunnallisia asioita laajemmin. Puoluepolitiikkaan kohdistuvan kritiikin lisäksi meemit haastavat monia suomalaisen kulttuurin vakiintuneita käsityksiä, arvoja ja rooleja, kuten esimerkiksi työmoraalin ja tunnollisen veronmaksajan roolit. Kyseenalaistamisen ja siitä aiheutuvan ristiriidan myötä aiheesta ja keskustelusta tulee poliittinen.

Osallistumisen ollessa poliittisen toimijuuden ilmaisu osallistumisen muotoja ja taktiikoita voi olla monia, ja ne ovat riippuvaisia ympäröivästä kulttuurista, yhteiskunnallisesta ilmapiiristä,

yksilöiden ja ryhmien maailmankatsomuksesta, arvoista sekä saatavilla olevasta tiedosta. Näiden lisäksi osallistumiseen vaikuttavat ne tilat ja kanavat ja sosiaalinen konteksti, joissa ja joiden kautta on mahdollisuus osallistua keskusteluun ja politiikkaan. (Dahlgren 2013, 22–24.) Sosiaalisella medially julkisuutena tai julkisuuteen osallistumisen kanavana on katsottu olevan potentiaalia edistää liberaalia demokratiaa tekemällä osallistumisesta saavutettavampaa (Jennings ym. 2021; Wagner & Schwarzenegger 2020, 324). Sosiaalinen media on kuitenkin mahdollistanut tilan myös antipluralistisille ja antiliberaaleille diskursseille (Hatakka 2020, 1312–1313). Sosiaalinen media tarjoaa poliittisille toimijoille mahdollisuuden aiempaa suurempaan kommunikaatioon halutun yleisön kanssa. Varsinkin oikeistopopulistinen viestintä on hyödyntänyt tätä mahdollisuutta, sillä toisin kuin journalistisessa mediassa, sosiaalisessa mediassa ei ole portinvartijoita, jotka määrittäisivät, minkä tyylistä viestintää julkaistaan ja mitä saa sanoa. (Wagner & Schwarzenegger 2020, 315; Hatakka 2020, 1312–13; Ernst ym. 2017, 1349–50.) Populistiset liikkeet, jotka pyrkivät erottumaan puoluepolitiikassa rikkomalla konventioita, esimerkiksi käyttämällä enemmän huumoria kuin muut liikkeet ja toimijat, ovat osanneet hyödyntää näitä sosiaalisen median piirteitä (esimerkiksi Koivukoski ym. 2024, 78).

Osallistumista (ja toimijuutta) määritellään monin eri tavoin, ja nämä määritelmät ovat kytköksissä politiikan ja poliittisen määritelmiin. Jos osallistuminen määritellään lähestyen sitä politiikan käsitteen kautta, määrittyy se usein niiksi keinoiksi, jotka politiikan instituutiot mahdollistavat, kuten äänestäminen ja edustaminen. Kun osallistumista tarkastellaan poliittisen näkökulmasta, saa myös osallistuminen lisää muotoja. Sosiaalisella medially ja sen verkostoilla on poliittisen osallistumisen lisäksi paljon muita käyttötarkoituksia, kuten esimerkiksi viihdesisällön kuluttaminen. Pelkkä sosiaalisen median mahdollistama pääsy niihin verkostoihin, joissa on mahdollisuus poliittisen toimijuuden ilmaisuun sekä vuorovaikuttamiseen, ei ole sama kuin itse poliittisen toimijuuden ilmaisu, joka on aktiivinen teko. (Dahlgren 2013, 21–22, 33–34.)

Papacharissi ja Trevey (2018) käsittelevät poliittista osallistumista sosiaalisessa mediassa ”kytkevänä” (connective) toimintana ja tekevät eronteon kytkevän ja kollektiivisen toiminnan välille. Kollektiivinen toiminta vaatii hierarkkisesti järjestäytyneen organisaation, jolla on konkreettinen tavoite. Kytkevä toiminta puolestaan on poliittisen toimijuuden ilmaisemista jakamalla poliittista sisältöä, joka muodostuu teknologian ja sosiaalisen median verkostojen ja siten vahvemmin yksilöiden toiminnan varaan. Se muodostuu ”personoiduista reaktioista poliittisiin kysymyksiin”. (Papacharissi & Trevey, 2018, 91.) Sosiaalisen median käyttöä ja

poliittista osallistumista sosiaalisessa mediassa voi katsoa määrittävän kaksi keskenään ristiriitaista funktiota tai tarvetta: ihmisten välisten yhteyksien, verkostojen ja yhteisöjen muodostaminen ja ylläpitäminen sekä yksilön omia haluja, kiinnostuksenkohteita ja tarpeita palvelevan tilan muodostaminen, sisällön kaupallinen kuluttaminen ja itseilmaisu (Dahlgren 2013, 51–53, 63). Poliittisissa meemeissä yhdistyvät sekä itseilmaisu että poliittisen toimijuuden ilmaisu.

2.2 Meemin keskeiset elementit ja huumori

Tässä luvussa määrittelen tarkemmin, mitä meemit ovat ja mistä elementeistä, tai ulottuvuuksista, ne koostuvat. Meemeille on siis tyypillistä huumori, sisällön kierrättäminen, kopioiminen ja intertekstuaaliset viittaukset. 1. heinäkuuta 2025 ja 28. joulukuuta 2024 julkaistut meemi (ks. kuva 3 ja 4, s. 19) ovat esimerkkejä meemeistä, joissa on kopioitu jo olemassa olevaa, viraalia sisältöä. Meemien kuvapohjina on käytetty internetissä kiertäviä kuvia, joiden tekstiä muunnellaan kontekstin ja käsitellyn aiheen mukaan. Shifman (2014, 8, 32) sisällyttää Dawkinsin tavoin meemin määritelmään (ks. s. 4) kopioimisen ja imitoimisen internetmeemien keskeisinä piirteinä, mutta määrittelee teoksessaan *Memes in Digital Culture* internetmeemin yhden yksikön sijaan joukoksi digitaalisia tuotteita (item), joilla on keskenään yhteisiä piirteitä. Meemi määrittyy joukoksi yhden yksikön sijaan, koska meemi rakentuu yhteisöllisesti kopioinnin, imitaation ja kierrättämisen avulla.

Meemien yksiköt koostuvat monesta eri ulottuvuudesta, joiden varaan meemin yhteiset piirteet voivat rakentua. Yhteisiä piirteitä voi olla joko meemin asennoitumisessa, muodossa tai sisällössä. Sisältö tarkoittaa meemin viestiä, eli sen välittämiä ideoita tai ideologioita. Esimerkiksi 28. joulukuuta 2024 julkaistun meemin (ks. kuva 4, s. 19) sisältö on narratiivin muodossa esitetty argumentti lakkojen tukemisen puolesta. Muoto taas tarkoittaa meemin konkreettisia, visuaalisia ja auditiivisia ulottuvuuksia, jotka ovat havaittavissa aistien avulla, sekä niin sanottua meemin genreä. Genre voi esimerkiksi videomuotoisessa meemissä olla lip-synkkaamista, joka tarkoittaa näyttelemistä jonkin ääniraidan sisällön päälle. (Shifman 2014, 31–39.)

Kuvat 3 ja 4: 1. heinäkuuta 2025 julkaistu meemi ja 28. joulukuuta 2024 julkaistu meemi

Keskeistä internetmeemille on käyttäjien omien versioiden luominen jostakin, usein viraalista, sisällöstä (Shifman 2014, 42–43). Sisällön omiminen ja kierrättäminen näkyy esimerkiksi muodon ”omimisena”. Usein kuvameemeissä viraali, eli paljon jaettu ja versioitu tunnistettava meemin ulottuvuus, muodostuu meemin visuaalisesta osuudesta (Shifman 2014, 65). Esimerkiksi 1. heinäkuuta 2025 julkaistun meemin (ks. kuva 3) muoto on kuvameemi, englanniksi *image macro meme*, joka koostuu kuvankäsittelyohjelmalla muokatuista kuvan ja tekstin yhdistelmästä (Shifman 2014, 111). Meemissä imitoitu ulottuvuus on muoto eli kuva- ja tekstipohja: alkuperäisessä kuvassa alareunan tekstissä lukee ”Is this a pigeon?”, mutta meemin muunnelmassa on erilaisia, kontekstikohtaisia intertekstuaalisia viittauksia merkin ”pulu” kohdalla. @pikakahvimegirl-tilillä julkaistussa muunnelmassa nauretaan europarlamenttikko Mika Aaltolan droneilla kuvatuille somevideoille. Meemipohjaa⁴ on käytetty kuvaamaan hämmennystä tai itsestään selvien vastausten absurdiutta, ja @pikakahvimegirl-meemi asettuu meemin jatkumoon kysymällä ironisesti, ovatko Aaltolan kotikutoiset somevideot performanssitaidetta.

Shifmanin (2014, 32) esittämä meemien kolmas ulottuvuus, asennoituminen, viittaa asenteeseen, jonka viestin lähettäjä omaksuu viestissään suhteessa vastaanottajiin sekä itse

⁴Meemin historia sekä esimerkkejä löytyy esimerkiksi osoitteesta <https://knowyourmeme.com/memes/is-this-a-pigeon> (haettu 12.9.2025)

viestiin: asennoituminen tarjoaa tietoa meemin kommunikaatiosta. Asennoitumisen voi jakaa kolmeen alakategoriaan, joita ovat osallistumisen rakenteet, kommunikaation sävy sekä viestinnälliset funktiot⁵. Kommunikaation sävyllä tai tyyllillä viitataan meemin sisäisen diskurssin tapaa kommunikoida viesti eteenpäin. Meemien tapauksessa kommunikaation sävy on usein ironinen. Osallistumisen rakenteet tarkoittavat meemin viestissä tehtyjä rajanvetoja siihen, kuka tai ketkä saavat osallistua ja miten. (mts.) Meemin huumori ja visuaaliset elementit sekä näiden avulla luodut konnotaatiot ja merkitysten uudelleenkodeaukset määrittävät sitä, kenelle meemi on suunnattu ja kuka saa samastua siihen.

Viimeisen kategorian, viestinnälliset funktiot, Shifman (2014, 32–33) jakaa vielä tarkempiin alakategorioihin, jotka perustuvat Roman Jakobsonin (1960, 352–358) kielen funktioiden jaotteluun. Tämän nimeämiä kategorioita, jotka perustuvat viestin motiiviin ja kohteeseen, ovat esimerkiksi refentiaalinen eli kontekstiin viittaava denotatiivinen funktio tai tunnepainoittenen (emotive) funktio. Joissakin meemeissä (ks. esimerkiksi kuva 11, s. 39) hyödynnetään faattista funktiota, jonka tavoite on jatka kommunikaatiota tai herättää vastaanottajan huomio. Tulen analyysissäni keskittymään erityisesti kahteen ensimmäiseen Shifmanin nimeämistä kategorista, osallistumisen rakenteisiin sekä kommunikaation sävyyn, sillä Jakobsonin (1960) kategoriat ovat ensisijaisesti välineitä viestin sisäisen rakenteen hahmottamiseen, kun taas tavoitteeni on tarkastella viestin suhdetta ulkomaailmaan ja siitä esitettyihin representaatioihin sekä näiden vuorovaikutukseen.

Meemien keskeinen piirre on huumori, mutta poliittiset meemit voivat lähestyä käsittelemäänsä tai kritisoimaansa aihetta huumorin lisäksi vakavasti (Shifman 2014, 120; Lippu 2025). Meemin asennoitumista rakennetaan kielen sekä kommunikaation tyyllillä tai ”sävyllä”, joka voi olla esimerkiksi ”hauska, ironinen, pilkallinen, teeskentelevä tai vakava” (Shifman 2014, 32–33). Meemien huumori on usein aggressiivista ja luonteeltaan antagonistista (Koivukoski ym. 2024, 88). Huumori on tyylin puolesta asetettavissa jatkumoon aggressiivisen ja affiliatiivisen huumorin jatkumoon. Affiliatiivinen huumori ei välttämättä kohdistu mihinkään toimijaan, vaan se voi olla esimerkiksi hauska sanaleikki. Yksi keskeinen affiliatiivisen huumorin tyyli on itseironia. Itseironinen huumori kohdistuu itse puhujaan, ja sen funktio on esittää puhuja samastettavana, luotettavana ja legitimiinä henkilönä. Esimerkiksi 28. joulukuuta 2024 julkaistun meemin (kuva 4, s. 19) huumori on

⁵ Shifmanin (2014) määritelmien englanninkieliset vastineet ovat *participation structures*, *keying* sekä *communicative functions*.

itseironista: meemi käsittelee kaupanalan lakkoja, ja kuvailee liioittelun avulla minäkertojan äänellä miten vähäisillä eväillä pärjätä lakkojen yli käymättä kaupassa. Affiliatiivisen ja itsenironisen huumorin tavoite on ryhmän yhteishengen vahvistaminen. Affiliatiivisen huumorin ja aggressiivisen huumorin kohteet ja funktiot eroavat toisistaan, sillä aggressiivinen huumori kohdistuu johonkin toimijaan, vastustajaan, ja sitä käytetään vastustajan legitimeetin horjuttamiseksi. (Koivukoski ym. 2024, 75–78.)

Kuva 5: 29. lokakuuta 2025 julkaistu meemi

29. lokakuuta 2025 julkaistun meemin visuaalinen elementti koostuu kierrätetystä meemipohjasta, jossa nuori nainen avustaa rollaattorilla eteenpäin liikkuvaa naista. Meemin aiheena on julkinen liikenne, ja se osallistuu keskusteluun Helsingin julkisen liikenteen lippujen hinnan korotuksista argumentoiden niitä vastaan. Meemin esittämän vanhan rouvan ja tätä avustavan nuoren naisen välillä käymän dialogin taustalla oleva perimmäinen väite on, että julkisen liikenteen tulisi olla kaikille taloudellisesti saavutettavaa. Ross & Rivers (2017) lähestyvät poliittisten meemien huumoria hyödyntävää argumentaatiota ”diskursiivisena delegitimaationa”, eli meemin kohteen esittämistä epäluotettavana tai -pätevänä. Heidän lähestymistapansa perustuu Van Leeuwenin (2007) nimeämien legitimaation keinojen varaan, jotka ovat valtuuttaminen (authorization), moraalinen arviointi (moral evaluation), järjellistaminen (rationalization) sekä mytopoeesi eli tarinallistaminen tai narratiivin esittäminen. Esimerkiksi 28. joulukuuta 2024 julkaistu meemi (kuva 4, s. 16), joka lähestyy aihettaan itseironisesti ja legitimoit puhujan toiminnan oikeutettuna, perustuu puhujan itseensä ja tämän poliittiseen toimijuuteen kohdistuvasta moraalisesta arvioinnista.

Delegitimaation jaottelua voi soveltaa meemeihin, jotka kritisoivat joko instituutioiden, puolueiden tai poliitikoiden poliittista toimijuutta.

Koska poliittiset meemit esittävät kritisoimansa poliittiset päätökset, instituutiot ja toimijat usein negatiivisessa valossa, Ross & Rivers (2017, 1) lähestyvät meemien huumoria hyödyntävää argumentaatiota legitimaation sijaan delegimitaation näkökulmasta. Huumorin funktio poliittisessa kontekstissa on esimerkiksi instituutioiden, yksittäisten toimijoiden tai ideoiden uskottavuuden ja legitimitetin horjuttaminen tai vahvistaminen (Koivukoski ym. 2024, 77). Esimerkiksi valtuuttamisen sijaan, joka legitimaation keinona vahvistaa auktoriteetin legitimiä asemaa suhteessa vetoamalla hyväksyttäviin toimintatapoihin, on meemeissä kyse auktoriteetin horjuttamisesta kritisoimalla tai ivaamalla auktoriteettiaseman väärinkäyttäjää. Samalla logiikalla eli käänteisesti toimivat myös moraalinen arviointi ja järjestäminen, jotka delegitimaation keinoina osoittavat kritisoimansa toimijan valheellisuuden tai kyseenalaiset tarkoitukset. (Ross & Rivers 2017, 5, 6–9.)

29. lokakuuta 2025 julkaistu meemi (ks. kuva 5, s. 21) osallistuu julkista liikennettä koskevaan keskusteluun ja yrittää horjuttaa julkisen liikenteen lippujen hinnan korostusten uskottavuutta tarinallistamisen avulla. Meemi esittää narratiivin, jossa nykyhetken kansalainen, meemin tulevaisuuden vanhus, muistelee vanhoja, hyviä aikoja, jolloin julkista liikennettä oli varaa käyttää. Meemin toinen hahmo, nuori nainen, vastaa vanhan naisen muisteluun hyväntahtoisen epäuskoisesti. Tämä implikoi, että meemin esittämässä tulevaisuuden skenaariossa julkisen liikenteen merkitys ei ole sama kuin tällä hetkellä. Instituutioita, yksittäisiä toimijoita tai ideoita ja näiden uskottavuutta voi horjuttaa kertomalla tarinan, joka toimii varoittavana esimerkkinä ei-toivotusta tulevaisuuden vaihtoehdosta (Ross & Rivers 2017, 9). Meemissä varoitetaan tapahtumien kulun suunnasta: tätä menoa tulevaisuudessa ollaan tilanteessa, jossa julkinen liikenne on vain harvojen etuoikeus. Meemi osallistuu keskusteluun julkiseen liikenteeseen liitetystä määritelmästä, arvoista ja normeista. Vastaanottajalle, joka mieltää julkisen liikenteen olevan yksi yhteiskunnan perustoiminnoista, tämä tulevaisuuden skenaario tilanne näyttäytyy absurdina. Näin meemi esittää myös perustelut lippujen hinnan nostamiselle kyseenalaisessa valossa.

Meemien avulla haastetaan vastustajan argumentaation logiikkaa ja osoitetaan sen hatarus iskemällä heikkoihin kohtiin huumorin, satiirin ja absurdina esittämisen avulla (Khosravi-Ooryad 2024, 994). Vainikan (2016, 71) mukaan ”meemien käytössä vastakohtiksi asettuvat usein virallinen ja absurdi, vakava ja leikkisä sekä menestys ja epäonnistuminen”.

Nurinkääntäminen (tai karnevalisointi) on merkityksien ja niiden sisältämien vakiintuneiden valtasuhteiden ja hierarkioiden kääntämistä toisin päin, esimerkiksi tekemällä vakavasta naurunalaista (Vainikka 2016, 62, 70). Käsitteenä karnevalisointi tulee keskiajan karnevaaleista, joissa juhlittiin ”tilapäistä vapautumista hallitsevasta totuudesta ja vallitsevasta järjestyksestä”. Karnevalisointia ovat erilaiset parodian ja ”ivamukaelman muodot”. (Bahtin 1965, 11–12.)

Meemeille merkitysjärjestelminä tyypillistä on nopea muuntuminen, sisällön kierrättäminen ja päivittäminen. Janne Seppänen (2005, 115–116) kirjoittaa, että Barthesin (1994/1957) mukaan koodi, eli merkkijärjestelmä, on merkitsijän ja merkityn välinen sidos. Meemeille on tyypillistä tämän sidoksen jatkuva rikkominen ja merkityksien uudelleenkoodaaminen. Seuraavassa luvussa avaan tarkemmin nimenomaan @pikakahvimegirl-meemien visuaalisia elementtejä, usein käytettyjä merkkejä ja premissiä, joiden varaan meemien argumentaatiopositio sekä uudelleenkoodaukset rakentuvat.

2.3 @pikakahvimegirl-meemit: feminismiä ja antikapitalismia

Meemin voi siis määritellä joukoksi kulttuurisia yksiköitä tai digitaalisia tuotteita, jolla on keskenään yhteisiä piirteitä. Vasemmistolaisen Jakobin-lehden haastattelussa todetaan @pikakahvimegirl-tilin meemien hyödyntävän tyypillistä ”insta-influencer” -estetiikkaa sekä poliittisten meemien estetiikkaa (Watson 2025). Poliitiikkaa ja yhteiskuntaa kommentoivilla meemitileillä, kuten @pikakahvimegirl-tilillä sekä esimerkiksi myös vasemmistolaisilla @sekameemikauppa- tai @kriisipiirakka-tilillä, on omat estetiikkansa ja argumentaatiotyylinsä, jotka eivät aina kopioi muiden sisällöntuottajien meemisisältöä. Ne asettuvat enemmänkin osaksi omaa, rajatumpaa joukkoaan. @pikakahvimegirl-meemeissä käytetään kuvia esimerkiksi politiikan keskeisistä toimijoista tai uutisotsikoista, mikä on myös edellä mainituilla poliittisilla, vasemmistolaisilla meemitileillä käytetty visuaalinen keino. Edellä kuvailut intertekstuaaliset viittaukset määrittäyty yhdeksi tyypiesimerkiksi, joka yhdistää vasemmistolaisia meemitilejä ja poliittisia meemejä. @pikakahvimegirl-meemeillä on kuitenkin myös aivan omia esteettisiä tunnuspiirteitä, eivätkä meemit aina hyödynnä kierrätettyjä elementtejä.

Tässä luvussa perehdyn tarkemmin @pikakahvimegirl-meemitilin meemeihin ja niitä yhdistävään tulkintakehykseen. Sen lisäksi, että meemeissä on aina myös meemitilin

vesileima, @pikakahvimegirl-tilin meemit ovat tyyliltään usein tunnistettavissa juuri kyseisen tilin meemeiksi. @pikakahvimegirl-meemien muotona käytetyissä kuva-aiheissa toistuvat usein esimerkiksi populaarikulttuurin ikonit Paris Hilton, Lana Del Rey ja Bella Hadid. Usein toistuvia kuva-aiheita ovat myös nuorten naisten suosiossa olleiden tv-sarjojen tai elokuvien naishahmot, kuten Clueless-elokuvan (1995) Cher (ks. kuvat 8 ja 9, s. 37) tai Gossip Girl-sarjan (2007–2012) Blair Waldorf (ks, kuvat 1 ja 2, s. 4). Meemien tunnistettavia ja toistuvia visuaalisia piirteitä ovat julkisuuden hahmojen kuvien lisäksi esimerkiksi värimaailma. Fonttien tai taustan värinä on usein jokin neonväri, vaaleanpunainen tai liila. Varsinkin Tuuvan vaaliedokkuuden jälkeen julkaisut alkoivat olla muitakin kuin meemejä, kuten esimerkiksi haastatteluvideoita, yhteistyöpostauksia sekä tietysti vaalimainoksia (ks. alla). Näitäkin kuitenkin yhdistää usein sama estetiikka kuin itse meemejä.

@pikakahvimegirl-meemien estetiikka rakentuu suurimmaksi osaksi edellä kuvailun kaltaisesta populaarikulttuurin hahmoista ammentavasta kuvastosta. Meemeille on tyypillistä transnationaalisuus eli rajoja ylittävä luonne. Globaalisti tunnistettavien elementtien lisäksi meemit voivat sisältää paikallisia elementtejä, eli esimerkiksi vitsin tai viittauksen, jonka pystyy ymmärtämään vain rajattu yleisö. Meemit yhdistelevät sekä paikallisia että globaaleja elementtejä. (Vainikka 2016, 65.) Esimerkiksi 28. joulukuuta 2024 julkaistu meemi (ks. kuva 4, s. 19), jonka viraalissa kuvapohjassa esiintyy Kim Kardashian, viittaa Keeping Up with the Kardashians (2007–2021) -sarjaan.

Esimerkkejä @pikakahvimegirl-tilin esteettisestä ilmeestä. Ensimmäisessä kuvakaappauksessa on meemejä ajalta 26.3.2024 – 13.12.2024, toisessa kuvakaappauksessa ajalta 27.2.2025 – 24.3.2025.

Usein meemien globaalit elementit ovat viittauksia populaarikulttuuriin. Sama Khosravi-Ooryad (2024) tarkastelee artikkelissaan ”Memeing Back at Misogyny: Emerging Meme-Feminism, Visual Tactics, and Aesthetic World-Building on Iranian Social Media” kuinka feministiaktivistit vastaavat meemien avulla antifeministisen sisällön leviämiseen iranilaisessa sosiaalisessa mediassa. Kuten @pikakahvimegirl-meemit, myös esimerkiksi Khosravi-Ooryadin (2024, 985, 993, 998) tarkastelemat meemit, jotka kommentoivat seksististä sukupuolirooleja koskevaa keskustelua Iranissa, sisältävät viittauksia populaarikulttuuriin. Meemit viittaavat esimerkiksi Shrek-elokuviin ja Hämähäkkimies-sarjakuvaan. Meemien visuaalinen osuus eli kuva, joka on meemin kuvapohjana, on omittu globaaleista meemitrendeistä, ja ne ovat myös laajemman yleisön tunnistettavissa.

@pikakahvimegirl-meemien visuaaliset elementit ovat usein luonteeltaan transnationaalisia popkulttuuriviittauksia, mutta aiheet, joita meemeissä käsitellään, ovat sidoksissa paikalliseen kontekstiin. Meemien poliittinen sisältö on kontekstisidonnaista (Vainikka 2016, 65). Esimerkiksi 29. lokakuuta 2024 julkaistussa meemissä, jota käsittelen tarkemmin luvussa 3 (ks. kuva 12, s. 41) on käytetty visuaalisena elementtinä Petteri Orpon ja Riikka Purran kuvia yhdistettynä intertekstuaaliseen populaarikulttuuriviittaukseen. Viittaus Orpoon ja Purraan on tunnistettavissa luultavasti lähinnä suomalaiselle yleisölle, vaikka meemin kuvapohjana toimiva kuvakaappaus elokuvasta olisikin tuttu. Ymmärtääkseen huumoria ja viittauksia paikalliseen kontekstiin vastaanottajan on oltava perillä paikallisesta kulttuurista, normeista ja arvoista. Edellä mainitun meemin tapauksessa vastaanottajan tulee olla tietoinen niistä ajankohtaisista aiheista, jotka ovat julkaisuajankohdan aikaan esillä Suomen puoluepolitiikassa, uutisissa tai sosiaalisessa mediassa.

@pikakahvimegirl-meemeissä globaaleja elementtejä ovat siis esimerkiksi viraalit meemipohjat tai viittaukset julkimo- ja populaarikulttuurin hahmoihin. Meemien aiheet ovat yhteiskuntakriittisiä ja kritiikki ideologialtaan vasemmalla, mikä on näennäisessä ristiriidassa meemien kuvaston kanssa: Paris Hilton ja Kim Kardashian ovat yhdysvaltalaisia seurapiiri- ja tosi-tv-julkimoita, jotka ovat rikkaina perijättärinä tunnettuja luksuselämäntyylistään. Ilman @pikakahvimegirl-meemitilin laajempaa, ideologista kontekstia viittaukset Hiltoniin ja Kardashianiin saattaisivat herättää vastaanottajassa konnotaation turhamaisista, rikkaista ja mahdollisesti laiskoista naisista. Kuvien käytön voisi tulkita joko neoliberaaleja ideaaleja ilmentävän populaarifeminismin tai ylikuluttavan elämäntyylin kritiikiksi. Kuitenkin esimerkiksi Paris Hilton, joka esiintyy meemeissä usein, on populaarikulttuurin hahmona monisyinen: Hilton on ollut esillä julkisuudessa ja häneen on liitetty monia erilaisia rooleja.

Hän on ollut esillä mediassa esimerkiksi perijättärenä, tosi-tv-tähtenä, kostopornon uhrina ja yrittäjänä. Hiltonin uran alkupuolen julkisuuskuva rakentui tyttömäisen ja lapsellisen esiintymisen varaan, jonka myötä tätä pidettiin ”höpsönä, hemmoteltuna, kyllästyneenä ja tietämättömänä”. Hilton on myöhemmin paljastanut edellä kuvaillun julkisuuden hahmon olleen harkittu performanssi. (Overholt & Gomez 2024, 351–352.)

Populaarikulttuuri tarjoaa samaistumisinnan laajalle yleisölle ”inklusiivisella estetiikallaan” (Uberg Naerland 2020, 299). Tuuva on avannut avaa Ylen haastattelussa arvojaan, joiden pohjalta meemit rakentuvat: “Sulla voi olla pitkät blondit hiukset kuin Paris Hiltonilla. Voit käyttää korkokenkiä tai sinulla voi olla tekokynnet, mutta voit puhua vakuuttavasti vaikka poliittisista aiheista. Ne eivät ole ristiriidassa toistensa kanssa”. (Ketonen 2023.)

@pikakahvimegirl-meemien kuvasto toimii siis emansipatorisena toimijuuden representaationa. Meemien kuva-aiheen ollessa jokin inhimillinen hahmo voi vastaanottaja tulkita tämän olevan meemin puhuja. Esimerkiksi Ross & Rivers (2017, 7) tarkastelevat meemiä, jonka tekstielementin voi tulkita omaksuvan minäkertojan muodossa Nixonin äänen, sillä tämän kuva on meemin visuaalinen elementti. Meemien kuvaston viittaukset populaarikulttuuriin toimivat myös merkitsijöinä, jotka haastavat politiikkaan osallistumisen hierarkkista ulottuvuutta. Viittamalla kevyeen, hedonistiseen viihteeseen meemit antavat tilaa erilaisille identiteeteille ja madaltavat kynnystä osallistua poliittiseen keskusteluun.

Internetmeemien avulla tapahtuva kommunikointi tapahtuu yleensä saman ideologisen suuntauksen kannattajien ryhmän sisällä (Ross & Rivers, 2017, 1). @pikakahvimegirl-meemien argumentaatio ja huumori rakentuvat osin sen varaan, että yleisöllä ja meemeillä on ideologisesti samankaltaiset ennako-oletukset eli premissit. Premissi, eli yhteisesti jaettu vakiintunut periaate, voi olla tietoisesti tai tiedostamatta argumentin pohjana. (Blomstedt 2003, 74–76.) Meemien kierrättäessä kulttuurisesti tai kontekstisidonnaisesti vakiintuneita merkitsijöitä premissi rakentuu niiden varaan, ja osallistujat ”lisäävät oman transformatiivisen äänensä tekstiin” (Milner 2016, 88). Tuuvan itse nimeämiä meemien keskeisiä aiheita ovat vallankäyttö, kapitalismi ja yhteiskuntaluokka (Ketonen 2023). @pikakahvimegirl-meemien argumentaation, huumorin ja satiirin premissinä on feministinen, vasemmistolainen ja antikapitalistinen tulkintakehys. Meemien premissiä vasten tarkasteltuna esimerkiksi Paris Hiltonin kuvien käyttö tuo vastaanottajalle merkityksenantoon konnotaation voimaantuneista naisista ja kapitalistisia tehokkuuden ja ahkeruuden normeja vastaan kapinoimisesta.

@pikakahvimegirl-meemien vakuuttavuus ja uskottavuus rakentuu osin esimerkiksi meemien käsittelemien aiheiden, kuten köyhyiden kokemuksien, samastuttavuuden varaan. Tuuva on julkisuudessa käsitellyt omia kokemuksiaan vähävaraisena taiteilijana ja kertonut haasteistaan liittyen työelämään (esimerkiksi Riikonen 2024). Tuuva on tuonut itseään enemmän esille tilin yhteydessä, ja tämän voi katsoa tuovan meemeille enemmän uskottavuutta: Tuuvan oma positio suhteessa tämän käsittelemiin aiheisiin ja kokonaisvaikutelma henkilönä on osa meemien eetosta (Puro 2005, 32). Eetos, paatos ja logos ovat klassisen retoriikan eli käytännön puhetaidon ja vakuuttamisen analyysin käsitteitä ja ne kuvaavat kolmea osa-aluetta, josta puhujan vakuuttavuus syntyy.

Eetos on puhujan, tai meemien tapauksessa viestin lähettäjän, kuviteltu tai todellinen ominaisuus, jolla viitataan tämän tapoihin esittää itsensä uskottavana ja luotettavana auktoriteettina. Paatos viittaa niihin tunteisiin, joita puhuja tai sanoman lähettäjä herättää yleisössä sekä tapoihin, joilla tunteisiin vedotaan. Logos puolestaan tarkoittaa puhujan ”sanallisia konstruktioita”: se viittaa ”argumentteihin ja kielikuviin sekä puheen rakenteeseen: logos voidaan liittää puheen ’totuuteen’”. (Blomstedt 2005, 80–81.) @pikakahvimegirl-meemien tyyli on usein puhekielinen ja epävirallinen, mikä on meemeille tyypillistä. Moffitin (2016, 46–47) mukaan teknokratiaa ja populismia tarkasteltaessa poliittisina tyyleinä teknokratia on yksinkertaistettuna populismin vastakohta. Tyypillistä teknokraattiselle politiikalle on vieraantuminen tavallisista ihmisistä: politiikkojen käyttämät vaikeasti ymmärrettävät termit ja kielenkäyttö avautuvat lähinnä vain poliittisille toimijoille ja politiikka vaikuttaa tylsältä. (Moffit 2016, 46–47; Herkman 2019, 80–81.) Talous- ja markkinadiskurssin hallitseman julkisen keskustelun koskiessa lähinnä käsiteltyjen aiheiden kustannuksia keskustelusta tulee ”teknistä ja hallinnollista”, mikä nostaa kansalaisten kynnystä osallistua keskusteluun (Dahlgren 2013, 12). Teknokratia vetoaa asiantuntemukseen ja ammattitaitoon, muodollisiin tapoihin sekä tasapainoon ja edistykseen, populismi taas herättää huomion esimerkiksi niin kutsutuilla huonoilla tavoilla (Moffit 2016, 46). Herkmanin (2019, 142) mukaan ”konvergenssikulttuuriin kasvaneiden keskuudessa instituutioihin tukeutuva puoluepolitiikka saatetaan kokea vieraaksi. Tällöin sosiaalinen media toimii matalan kynnyksen alustana tutustua politiikkaan.”

@pikakahvimegirl-meemien tulkintakehys on siis feministinen ja antikapitalistinen: Meemit kyseenalaistavat populaarin ja neoliberaalin, korporaatiomyönteisen feminismin arvomaailman ihanteet, jossa keskiössä on esimerkiksi yrittäjähenkisyys ja yksilön menestyminen (Banet-Weiser 2018, 11–12, 19). Meemit myös asettuvat vastakkain politiikan

formaalien käytäntöjen ja perinteisen toimijuuden kuvaston kanssa. Tämä tulkintakehys määrittää meemien asennoitumista niihin aiheisiin, joiden ympärille meemien retoriset keinot rakentuvat sekä sitä, miten erilaisia merkitsijöitä hyödynnetään meemien argumentaatiossa. Seuraavassa luvussa jatkan meemien retoriikan analyysia syventyen myös niihin keskeisiin aiheisiin, merkkeihin ja merkityksenantoihin, joita @pikakahvimegirl-meemeissä usein käsitellään ja joiden ympärille meemien retoriikka rakentuu. Tarkastelen meemejä siis merkitysjärjestelminä, jotka toimivat neuvottelun välineinä muodostettaessa uusia ja vakiinnutettaessa jo muodostettuja merkityksiä.

3 Meemit neuvottelun välineenä

Tämän tutkielman tarkastelun lähtökohtana on 28. elokuuta 2023 julkaistu päivitys. Päivitys ei ole meemi, vaan eräänlainen metatason julkaisu, jossa avataan meemien ja meemitilin tarkoitusta. Päivityksessä pohditaan itsereflektiivisesti antikapitalististen meemien julkaisua, meemien tarkoitusta ja meemien mahdollista vaikutusvaltaa niihin ihmisiin, joita meemeissä kritisoidaan:

”- Aina välillä tulee mieleen, että mitä jos ne rikkaat tyytit joita mä käsittelen postauksissa näkee nää. Niinku et mitä ne ajattelee musta ja minkälaisia reaktioita herätän niissä.”

Meemissä jatketaan pohdintaa esimerkkinä Petteri Orpo ja meemien herättämät mielipiteet köyhistä ja työttömistä. Julkaisussa pohditaan myös, että tulisiko viesti muotoilla ”silleen että niiden olis helpompi pitää niistä tai tai et ne jotenkin ’ymmärtäis’ mua paremmin” ja suunnata viesti sille taholle, jota kritisoidaan. Tämä kuitenkin näyttäytyy huonona vaihtoehtona ja valtaa hallussaan pitävän tahon miellyttämisenä:

”Mut tää tunnehan on siis ilmiönä ihan sen ytimessä, mistä sosiaalisissa hierarkioissa on kysymys: Mä koen painetta miellyttää niitä, joilla on enemmän valtaa. Mä haluan päästä niiden suosioon ja mä haluan että ne kuuntelee mua ja pitää musta. Mutta silloin mä harhaudun suuntaamaan mun viestin ylöspäin, mä laiminlyön niitä joille mun pitäis puhua”

@pikakahvimegirl-meemien keskeisimpänä tehtävänä ja tavoitteena on yhteiskunnallisessa hierarkiassa ylempänä olevien puhuttelun sijaan horisontaalisen yhteyden hakeminen:

”- - Mun pitäis puhua niille jotka on mun kanssa yhtä huonossa asemassa tai huonommassa ja vahvistaa meidän välistä yhteishenkeä ja solidaarisuutta. - - Mä en voi rikkoa valtarakenteita ja olla samaan aikaan valtaapitävien mielestä pidetty henkilö”

Lopuksi julkaisu käsittelee valtarakenteiden ylläpitämisen ja rikkomisen suhdetta. Julkaisussa todetaan epätasa-arvon johtuvan siitä, että rikkaat eivät välitä köyhistä, ei siitä, että he eivät ymmärtäisi näitä: ”Me ei koskaan tulla saamaan sitä [rikkaiden ihmisten hyväksyntää]”.

Julkaisu tarjoaa vastauksen siihen, mitä (ja miksi) meemeillä tehdään: Meemien keskeisin funktio on toimia neuvottelun välineenä, joilla rakennetaan kollektiivista identiteettiä. Tuuva toteaa vasemmistolaisen Jakobin-lehden haastattelussa meemien tavoitteen olevan ”ihmisten tekeminen tietoiseksi omasta luokka-asemastaan sekä kapitalismin roolista epätasa-arvon tuottamisessa”. Tuuvan mukaan @pikakahvimegirl-tilillä käsitellään asioita, jotka jäävät ilman näkyvyyttä perinteisessä mediassa. (Watson 2025.) Vaikka julkaisussa edellä mainittu

funktio nimetään niiden tärkeimmäksi tehtäväksi, meemit myös kritisoivat valtaapitäviä sekä niitä toimijoita, joiden voi katsoa ylläpitävän valtarakenteita, kuten työnantajia (esimerkiksi 13. joulukuuta 2024 julkaistu meemi, ks. kuva 19, s. 49) ja osallistuvat siten neuvotteluun merkityksenannoista myös vastapuolen kanssa.

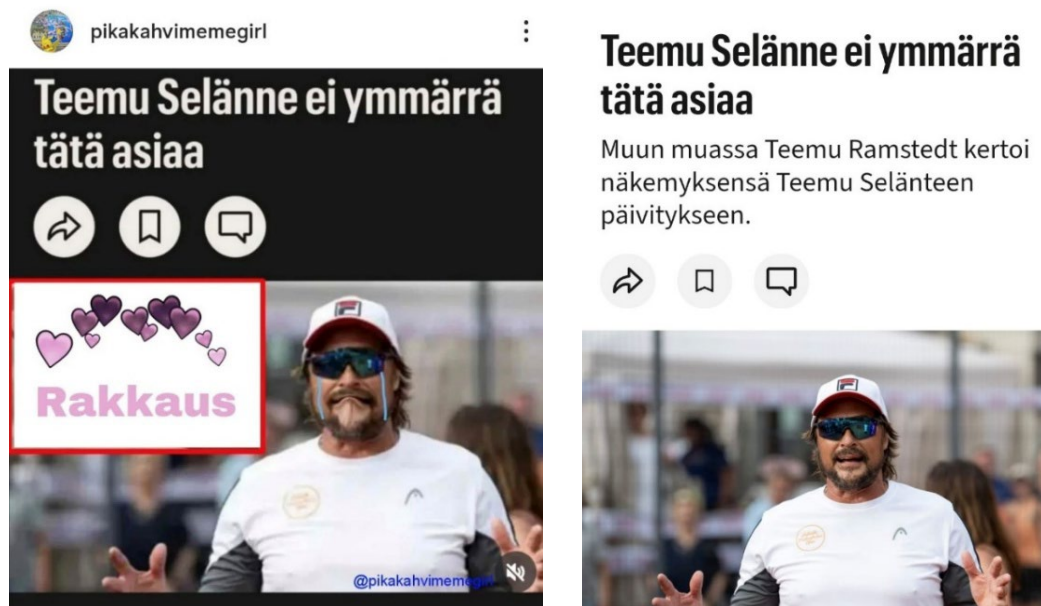
Seuraavassa alaluvussa 3.1 tulen havainnollistamaan, miten meemien merkityksenanto rakentuu visuaalisten ja tekstuaalisten merkkien sekä denotatiivisten ja konnotatiivisten merkityksenantojen avulla. Tämän jälkeen alaluvuissa 3.2, 3.3 ja 3.4 tarkastelen, mitä merkitsijöitä meemeissä hyödynnetään tarpeen ja uhan artikuloinnissa ja vastakkainasettelujen rakentamisessa, sekä minkälainen kollektiivinen identiteetti ja poliittinen subjektipositio meemien yleisölle meemien avulla rakennetaan. Hyödynnän Laclaun (2005) ja Moffitin (2016) populismin teorioita apuna niiden aiheiden nimeämisessä, joita meemeissä käsitellään ja joiden ympärille niiden retoriikka rakentuu.

3.1 Meemi merkitysjärjestelmänä

Tässä luvussa havainnollistan aineistoesimerkin avulla, kuinka meemien retoriikkaa ja merkityksenannon logiikkaa voi tarkastella semiotiikan teorian tarjoamien välineiden ja käsitteiden avulla. Käytän esimerkkinä meemiä, jossa hyödynnetään tyypillisiä poliittisten meemien keinoja: kierrättämistä, intertekstuaalisia viittauksia ajankohtaiseen keskusteluun ja meemien karnevalisoivaa estetiikkaa. @pikakahvimemegirl-meemeissä käytetään usein toistuvia kuva-aiheita ja merkkejä, mutta myös esimerkiksi uutiskuvia, -otsikoita ja otteita uutisten teksteistä.

17. marraskuuta 2024 julkaistussa meemissä (ks. kuva 6, s. 31) on kuvapohjana Instagramin julkaisuformaattiin sovitettu kuvakaappaus Ilta-Sanomien uutisen (Savolaakso 2024; ks. kuva 7) klikkiotsikosta ”Teemu Selänne ei ymmärrä tätä asiaa” sekä kuvankäsittelyllä muokattu versio kyseisen uutisen kuvituskuvasta, jossa esiintyy Teemu Selänne. Kuvankäsittelyllä meemiin on lisätty tekstiruutu sydänemojeineen sekä muokattu Selänteen ilmettä. Selänne on suomalainen jääkiekkosankari, joka on tehnyt menestyksekkään uran NHL:ssä. Meemin kritiikin kohde on Selänteen Twitter-kommentti verotietojen julkistamisesta (Savolaakso 2024). Meemi ei esitä argumenttiaan tai esittele aihettaan suoraan, vaan ne esitetään memeettisin keinoin ja sekä merkkien herättämien konnotaatioiden ja assosiaatioiden avulla.

Memeettisiä keinoja meemissä ovat sattumanvarainen asettelu, karnevalisointi, internetin ruma estetiikka ja intertekstuaaliset viittaukset (Vainikka 2016, 62, 65).

Kuvat 6 ja 7. 17. marraskuuta 2024 julkaistu meemi sekä kuvakaappaus alkuperäisestä uutiskuvasta mobiilinäkömässä.

Teemu-meemi koostuu lukuisasta erilaisesta merkistä sekä merkkijärjestelmästä. Ferdinand de Saussuren mukaan merkki on ”merkityksellinen fyysinen olio”, eli havaittavissa oleva objekti, joka mahdollisesti viittaa johonkin muuhun kuin itseensä. de Saussure jakaa merkin kahteen osaan, merkitsijään ja merkittyyn. Merkitsijä on merkin fyysinen, havaittavissa oleva osa. Merkitty puolestaan on abstrakti käsite. (Fiske 1990, 66; Barthes 1994/1957, 176–177.) Myös C. S. Peirce jakaa merkin käytön ja viestintäprosessin kolmeen osaan: merkkiin, kohteeseen ja tulkitsimeen (Fiske 1990, 63–64). Merkki tarkoittaa Peircelle samaa kuin de Saussurelle, eli havaittavissa olevaa objektia, joka viittaa muuhun kuin itseensä. Kohde on objekti, johon merkki viittaa. Tulkitsin käsitteenä vastaa neuvottelua ja merkitystä: se on aineeton käsite, ”jonka merkki ja käyttäjän kokemus merkin kohteesta yhdessä luovat” (Fiske 1990, 64).

Teemu-meemissä keskeinen merkki on Teemu Selänne, jossa kuva Selänteestä on merkitsijä, eli merkin havaittavissa oleva osa. Vastaanottajalle merkitty eli merkin representoima abstrakti käsite voi olla joko ”mies” tai Teemu Selänne, riippuen siitä, tunnistaako vastaanottaja henkilön, jota kuva esittää. Meemin pohjana käytetyn kuvan alkuperäisessä versiossa Selänne on juuri käsiään levitellen ilmeisesti sanomassa jotain. Meemipohjaa varten kuvaa on käsitelty siten, että Selänteen suupielet ovat vääntyneet liioitellusti alaspäin ja tämän

silmistä vuotavat kömpelösti piirretyt, vuolaat kyynelpurot: lopputulos on lohduttoman näköisesti kynelehtivä Selänne. Kuvan reunaan, klikkiotsikon alapuolelle on liitetty tekstiruutu, jossa lukee vaaleanpunaisella fontilla ja sydänten koristamana ”rakkaus”, jotka liittävät meemin sanomaan konnotaation söpöydestä.

de Saussuren ja Peircen lisäksi myös Ronald Barthesin (ks. esimerkiksi Barthes 1994/1957) semioottinen teoria tarjoaa hyödyllisiä käsitteitä meemien tarkastelulle. Barthesin teoria on jatkumoa de Saussuren strukturalistiselle, kielitieteelliselle semiotiikan teorialle. de Saussuren voi sanoa tarkastelevan merkkijärjestelmiä, eli viestinnän mekaanista osuutta, kun taas Barthes tarkastelee merkitysjärjestelmiä kytkemällä merkkijärjestelmän osaksi laajempaa kulttuurista kontekstia. Ferdinand de Saussuren kiinnostuksen kohteena olivat kielen sisäiset, erontekoihin perustuvat rakenteet, Barthes taas käsittelee merkkejä ja merkityksiä historiallisesti rakentuneina konstruktioina sekä merkkien suhdetta sosiaalsiin käytäntöihin ja kulttuuriin (Seppänen 2005, 107–113). Barthes (esimerkiksi 1984/1961, 1986/1964, 1994/1957) tarkastelee teoksissaan erityisesti visuaalista kulttuuria ja tapoja, joilla kuvat välittävät merkityksiä vastaanottajalle, sekä hegemonisia merkitysjärjestelmiä eli myyttejä. Hegemonian käsite perustuu Antonio Gramscin määritelmään, jossa alistettu luokka suostutellaan kulttuuristen konstruktioiden avulla hyväksymään hallitsevan luokan ideologia (esimerkiksi Stråth 2013, 11–12). Myytti toimii niin, että se ottaa haltuunsa kielitieteellisen järjestelmän merkitsijän, eli merkin fyysisen, havaittavan osan ja rakentaa sen päälle oman merkitysjärjestelmänsä (Barthes 1994/1957, 178). Vaikka Barthesin myyttiteoria perustuu tämän havaintoihin 50-luvun Ranskasta, denotaation, konnotaation ja myytin merkityksenannon toimintalogiikka on kuitenkin sovellettavissa myös digitaalisen ajan mediaan: meemeissä leikitellään vaihtuvilla merkitsijöillä, joille annetaan uusia merkittyjä.

Barthesille on keskeistä sekä se, miten myyttiset merkitykset toimivat, että se, mistä myyttiset merkitykset tulevat; häntä kiinnostaa merkkien historia (Seppänen 2005, 111). Merkin ”historian” voi käsittää ympäröivänä yhteiskunnallisena kontekstina ja kulttuurina.

@pikakahvimegirl-meemit kommentoivat julkaisuajankohdan yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksenteossa ajankohtaisia aiheita. Tällöin meemien lukeminen vaatii osallisuutta niitä ympäröivään kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Esimerkiksi Teemu-meemin tarkastelussa tulee huomioida myös konteksti, eli Selänteen ulostulot sosiaalisessa mediassa, näistä kirjoitetut uutiset, sekä uutisoinnista ja julkaisuista nousseet keskustelut. 17.

marraskuuta julkaistun meemin pohjana oleva uutinen kertoo Selänteen kannanotosta verotulojen julkisuuteen ja käytäntöön, jossa yli 100 000 euroa vuodessa tienaavien nimi,

ansio- ja pääomatulot sekä verotus ovat julkisia kaikille (Savolaakso 2024). Selänteen jääkiekkouran jälkeisistä edesottamuksista ja aktivoitumisesta sosiaalisessa mediassa on kirjoitettu esimerkiksi *Helsingin Sanomissa* (Yrttiaho 2025) ja *Ilta-Sanomissa* (Vilén 2025). Selänteen on menestyvänä urheilutähtenä voinut katsoa edustavan arvostettuja yhteiskunnallisia roolimalleja, ja Barthesin käsittein edustavan esimerkiksi neoliberaalia myyttiä oman työn avulla menestyvästä miehestä tai konservatiivista myyttiä hyvästä aviomiehestä, joka tuo leivän pöytään koko perheelle.

Tekstissä ”Sanoma Valokuvassa” Barthes (1984/1961, 121–122) toteaa, että valokuva ”ei ole vain tuote tai kanava vaan myös rakenteellisesti itsenäinen väline”. Kuitenkin lehtivalokuva on osa samaa kokonaisuutta sanomalehden tekstin kanssa. Tällöin ”viestikokonaisuutta kantaa kaksi eri rakennetta” eli tekstin kielitieteellinen rakenne sekä kuvan rakenne, joka Barthesin mukaan koostuu viivoista, pinnoista ja sävyistä. Koska teksti ja (lehti)kuva koostuvat erilaisista rakenteista, on niitä Barthesin mukaan analysoitava erikseen ja vasta sen jälkeen tarkastella, miten ne täydentävät toisiaan. Meemi digitaalisen ajan tuotteena on luonteeltaan ja käyttötarkoituksiltaan erilainen kuin esimerkiksi lehtivalokuva, jonka tarkoitus on tukea tekstin välittämää informatiivista sanomaa ja olla vastaanottajalle paitsi todisteena siitä, että jokin asia todella on tapahtunut, myös välittää erilaisia, tiedostettuja tai tiedostamattomia konnotaatioita. Meemiä ei voi verrata suoraan myöskään kuvan ja kuvatekstin suhteeseen, koska meemien tekstit eivät välttämättä liity kuviin mitenkään, eikä teksti välttämättä tarjoa *selitystä* kuvalle. Meemien ollessa kyseessä sisältö on usein tahallisen ”dadaistista” ja satunnaiselta vaikuttavaa (Vainikka 2016, 74).

Barthes (1986/1964), 72–84) erittelee kuvasta⁶ luettavaksi lingvistisiä ja analogisia, kuvallisia merkkejä, joiden muodostama kokonaisuus välittää kolme sanomaa: kielitieteellisen sanoman, kuvan denotatiivisen sanoman ja kuvan konnotatiivisen sanoman. Teemu-meemissä esimerkiksi klikkiotsikko ”Teemu Selänne ei ymmärrä tätä asiaa” koostuu sanoista, jotka muodostavat kielitieteellisen järjestelmän kielioppisääntöjen mukaan denotatiivisen merkityksen. Jos otsikon kohtaisi lukiessaan uutisia, luultavasti yleisö tulkitseisi otsikosta denotatiivisen merkityksen, joka ei välitä paljon informaatiota ja ei siten kannu mukanaan vahvoja konnotaatioita. Vastaanottajan tulkitessa otsikkoa osana meemitilin julkaisua (ja meemiä), otsikkoa luetaan välittömästi ironisena. Barthes (1986/1961, 121) huomauttaa lehtivalokuvasta kirjoittaessaan, että kuvan välittämän sanoman tulkintaan voi vaikuttaa se,

⁶ Barthes analysoi Panzani-tuotemerkin elintarvikemainosta.

missä lehdessä eli kanavassa valokuva julkaistaan ja minkälaisen “ympäristön” lehti valokuvalle antaa. Myös meemiä tulkitessa tulkintaa ohjaa se, että meemi on julkaistumeemitilillä, ja tarkemmin ottaen @pikakahvimemegirl-tilillä.

Teemu-meemissä Teemu Selänteen kuvan lisäksi merkkejä ovat esimerkiksi tarkoituksellisen kömpelösti piirretyt kyyneleet ja alaspäin vääntyneet suupielet, sekä rakkaus-tekstiruutu ja sydämet tekstiruudussa. Selänteen käsien asento, joka alkuperäisessä kuvassa ilmentävät sitä, että hän on juuri sanomassa jotain, muuttuu meemissä epätoivoiseksi eleeksi. Meemin kuvan välittämä sanoma koostuu ikonisesta, denotatiivisesta kuvasta, kuten kyynelehtivästä Teemu Selänteestä, sekä kulttuurisista, konnotatiivisista merkityksistä, jotka käyttävät ikonisen kuvan merkkejä muotoinaan (Barthes 1986/1964, 72–77). Meemien estetiikka on yleensä viimeistelemättömän näköinen, mutta niidenkin asetelmaa ja merkkejä on harkittu, jotta sanoma välittyisi vastaanottajalle. Meemissä esiintyvien visuaalisten ja tekstuaalisten merkittyjen välittämien konnotaatioiden yhdessä luoma, erilaisia neuvotteluja mahdollistava sanoma on retorisin keinoin ladattu viesti: Teemu Selänne, maskuliininen jääkiekkotähti on meemissä esitetty avuttomana tunteiden vallassa, tyttömaisten värien ja söpöjen sydämien ympäröivänä.

Sydän symbolina rakkaudelle on länsimaisessa kulttuurissa hyvin vakiintunut merkki, ja rakkaus itsessään keskeinen kulttuurinen käsite ja instituutio. Rakkaus mielletään perustavanlaatuisesti tunteeksi, jota lähes jokainen inhimillinen olento ymmärtää. Meemin retoriikka hyödyntää keinonaan satiiria ja ironiaa, kun se esittää analogian tunnetaidoiltaan puutteellisen ja yksinkertaisia perusasioita ymmärtämättömän ihmisen välillä ja liittää Selänteeseen konnotaation näistä kahdesta. Edellä kuvaillun neuvottelun lopputulosta ohjaa otsikko ”Teemu Selänne ei ymmärrä tätä asiaa”. Teemu ei ymmärrä rakkautta; Teemu ei siis kykene ymmärtämään demokraattisen ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan periaatteita.

Lopullinen tulkinta merkityksistä ja merkityksenannosta on viestin eli tekstin ja vastaanottajan välisen neuvotteluprosessin tulos. Keskeisiä, ja osin limittäisiä käsitteitä semioottisessa teoriassa ovat merkitys, merkityksenanto ja neuvottelu. de Saussure kutsuu tätä neuvotteluprosessia merkityksellistämiseksi. Merkityksellistäminen kytkee merkityn, eli abstraktin käsitteen, merkin ulkoiseen todellisuuteen ja merkitykseen. (Fiske 1990, 62, 66–67). Merkitykset ovat kulttuurisidonnaisia ja subjektiivisia, ja neuvotteluprosessiin voi vaikuttaa subjektiivisella tasolla hyvin henkilökohtaisetkin kokemukset. Riippuu yleisöstä tai kuvan vastaanottajasta, minkälaisia konnotaatioita tämä neuvottelee Teemu Selänteestä

nähdessään lehtikuvan tai meemin, ja haluaako tämä hyväksyä kyseiset merkityksenannot ”todeksi”.

Meemikuvien tapauksessa vastaanottaja tietää tulkitsevansa syntaksista, harkittua asetelmaa, jonka todennäköisin tavoite on huvittaa. Vastaanottajalle, joka suhtautuisi ennakolta varautuneesti Selänteeseen tai tämän esittämiin mielipiteisiin, jo pelkkä alkuperäinen uutisotsikko kuvineen saattaisi olla huvittava. Vastaanottajan meemiin liittämät konnotaatiot kumpuavat tämän omista kokemuksista ja ne muokkautuvat kulttuurisessa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi perheellisen jääkiekkofanin tapauksessa tämä saattaisi liittää Selänteeseen konnotaation esimerkiksi sankarista tai esimerkillisestä perheenisästä, ja meemi ei välttämättä huvittaisi tätä kovin paljon. Todennäköisesti monella @pikakahvimegirl-meemin vastaanottajalla on kuitenkin erilaisia merkityksiä Teemu Selänteeseen liittyen kuin perheellisellä jääkiekkofanilla.

Barthesin (1994/1957, 175) mukaan ”semiologia on muotojen tiede, sillä se tutkii merkityksenantoja niiden [muotojen] sisällöstä riippumatta”. Tällä tarkoitetaan myytin toimintalogiikkaa. Myytti on Barthesin mukaan viesti tai järjestelmä, ei niinkään käsite tai idea. Järjestelmänä se on erityinen viestinnän muoto, joka on erotettavissa tekstin mediumista: mikä tahansa teksti tai medium voi toimia myyttisen puheen tukena. Myytti on nimenomaan toisen asteen järjestelmä, koska se rakentuu ensimmäisen, kielitieteellisen järjestelmän merkin varaan: ”- myytti pystyttää itsensä semiologisen ketjun avulla, joka oli olemassa sitä ennen -”. (Barthes 1994/1957, 173–174, 177–178.) Myytti tai myyttinen järjestelmä toimii siis siten, että se kaappaa kielitieteellisen järjestelmän, eli objektikielen, merkityksen ja muuttaa sen myyttisen järjestelmän merkitsijäksi eli tyhjäksi muodoksi, jonka kautta taas uusi merkitty ilmaisee läsnäolonsa. Alkuperäinen objektikielen merkitys ei täysin kuole tai katoa, vaan se on muodon hallussa. Meemi purkaa Selänteen edustamia myyttejä ja esittää Selänteestä hahmona humoristisen tulkinnan, tarttuen tämän auktoriteettiin julkisuuden henkilönä. Se perustuu Selänteen menestykseen urheilijana. Meemi viittaa visuaalisten merkkien sekä niiden ja meemin tekstielementtien synnyttämien konnotaatioiden avulla luodulla analogialla Selänteen ulostuloon ja sen herättämään keskusteluun ja näyttää Selänteen mielipiteen absurdina. Meemi kommentoi paitsi yksittäistä Selänteen ulostuloa, myös Selänteen omaksumaa kommentaattorin roolia ja esittää Selänteen epäpätevänä poliittisena auktoriteettina (Ross & Rivers 2017, 5).

3.2 Vastakkainasettelut

Tässä luvussa siirryn tarkastelemaan edellisissä luvuissa esiteltyjen työkalujen, käsitteiden ja merkityksen logiikoiden avulla @pikakahvimemegirl-meemien retoriikkaa ja merkityksenantoja hyödyntämällä Moffitin ja Laclaun populismin teoriaa. Jos populismia tarkastellaan poliittisena tyylinä, rakentuu sen retoriikka, eli yleisön vakuuttaminen argumentin totuudenmukaisuudesta, kolmen ominaispiirteen ympärille. Moffitin (2016, 43) mukaan lähestyttäessä populismia poliittisena tyylinä sen keskeisiä piirteitä ovat huonot tavat, vetoaminen ”(tavalliseen) kansaan” (eng, ”the people”) sekä kansan vastakkainasettelu eliitin tai muun vastaavan merkitsijän, kuten järjestelmän, kanssa sekä eliitin tai siihen liittyvän ryhmän toiseuttaminen poliittisiksi vihollisiksi. Keskeistä on myös uhan tai kriisin esittäminen (Moffit 2016, 45).

Esimerkkinä vastakkainasettelusta Moffit (2016, 43) esittää liberaalin eliitin sekä maahanmuuton, jotka esimerkiksi Perussuomalaisille edustavat eliittiä ja sekä eliitin politiikallaan suojelevaa ryhmää. Näiden väitetään uhkaavan ”tavallisen kansan” oikeuksia ja suvereeniutta. Tarkastelen Moffitin nimeämistä erityispiirteistä vastakkainasettelua sekä kriisiin tai uhkaan vetoamista, sekä Laclaun määrittelemää keskeistä piirrettä, tarpeen artikulointia. Tulen tämän viitekehyksen avulla nimeämään niitä aiheita, joiden ympärille @pikakahvimemegirl-meemien retoriikka ja merkityksenanto rakentuu ja vastaamaan tutkimuskysymyksiin: minkä aiheiden ympärille meemien retoriikka rakentuu ja minkälaisia merkityksiä erilaiset poliittiset päätökset ja toimijat saavat?

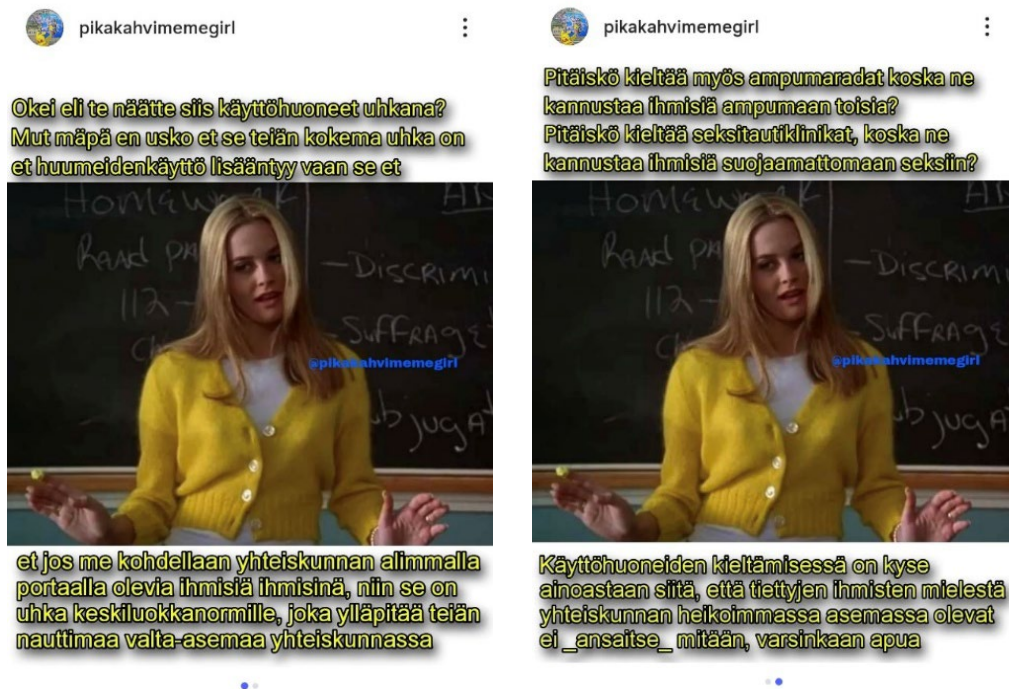
3.2.1 Keskiluokka

27. helmikuuta 2025 julkaistussa meemissä (ks. kuvat 8 ja 9, s. 37) kuvapohjana on kohtaus elokuvan *Clueless* (1995) kohtauksesta, jossa päähenkilö Cher puhuu liitutaulun edessä. Meemin aiheena on huumeiden käyttöhuoneet: Meemissä käsitellään huumeiden käyttöhuoneita vastustavia argumentteja ja niitä koskevaa keskustelua. Meemi argumentoi väitettä ”huumeiden käyttöhuoneet kannustaisivat huumeiden käyttöön ja lisääisivät ongelmia” vastaan. Puhutteleamalla vasta-argumentoijaa kysymyksellä meemi kyseenalaistaa vastapuolen motiivin hypoteettisen argumentin taustalla:

” Okei eli te näätte huumeiden käyttöhuoneet uhkana? Mut mäpä en usko et se teiän kokema uhka on et huumeidenkäyttö lisääntyy vaan se et jos me kohdellaan yhteiskunnan alimmalla portaalla olevia ihmisiä ihmisinä, niin se on uhka keskiluokkanormille, joka ylläpitää teiän nauttimaa valtaa yhteiskunnassa”.

Meemin toisella sivulla argumentoidaan analogian ja esimerkkien avulla argumentin puolesta. Lopuksi meemi vetää johtopäätöksen vastustajien moraalista:

”Käyttöhuoneiden kieltämisessä on kyse ainoastaan siitä, että tiettyjen ihmisten mielestä yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevat ei_ansaitse_mitään, varsinkaan apua”

Kuvat 8 ja 9: 27. helmikuuta 2025 julkaistu meemi.

”Tietyt ihmiset” ovat merkitsijä, jolla voidaan viitata meemin kontekstissa joko keskiluokkaan tai esimerkiksi poliittisiin päättäjiin, joilla on päätäntävalta käyttöhuoneista. Mouffe (2005) erottaa toisistaan antagonistien ja agonistisen vastakkainasettelun. Antagonistisessa vastakkainasettelussa ovat vastakkain ”me” ja ”ne”, ystävät ja viholliset. Antagonismiin perustuvalla konfliktilla ei ole mitään yhteistä pohjaa, johon perustaa erimielisyys, eikä toisen toimijuutta nähdä legitiiminä. Agonistisessa vastakkainasettelussa taas vastaparit ”tiedostavat, ettei konfliktiin ole rationaalista ratkaisua”, mutta näkevät vastaparin vihollisen sijaan vastustajana, jonka toimijuus on legitiimiä. (Mouffe 2005, 20–21.) Meemissä käytetään retorisenä keinona vastakkainasettelua keskiluokan kanssa ja artikuloidaan vastapuolen eli keskiluokan kokema uhka huumeiden käyttöhuoneista. Uhan kokemuksen takana olevat arvot ja motiivit esitetään moraalisesti arveluttavana. Meemin vastakkainasettelu on antagonistinen, koska meemin moraalisen arvioinnin lopputulemana

huumeiden käyttöhuoneista päättävät ihmiset esitetään moraaleiltaan kyseenalaisina vallankäyttäjinä, jotka toimivat yhteisten hyvinvointivaltiota kannattelevien periaatteiden vastaisesti (Ross & Rivers 2017, 6–8).

Meemi argumentoi oman näkemyksenä, eli huumeiden käyttöhuoneiden käyttöönottamisen, puolesta esittämällä retorisia esimerkkejä ja rakentamalla analogian käyttöhuoneiden, ampumaratojen ja seksitautiklinikoiden välillä välillä: ”Pitäiskö kieltää myös ampumaradat koska ne kannustaa ihmisiä ampumaan toisia? Pitäiskö kieltää seksitautiklinikat, koska ne kannustaa ihmisiä suojaamattomaan seksiin?”. Blomstedt (2003, 143) jakaa esimerkin retoriseen ja tieteelliseen esimerkkiin. Tieteellinen esimerkki on karkeasti luonnehdittuna empiirinen näyttö argumentin tukena, joka ei jätä tulkinnanvaraa. Retorinen esimerkki puolestaan toimii tulkinnanvaraisuuden pohjalta ja jättää tilaa mielikuvitukselle, meemin tapauksessa esittämällä analogian käyttöhuoneiden kieltämisen ja normaaleina nähtyjen palveluiden sekä normalisoinnin seurauksien välillä: mitä haitallista on tapahtunut ampumaratojen tai seksitautiklinikoiden normalisoinnin myötä? Esittämällä edellä kuvaillun vertauksen meemi kyseenalaistaa vastapuolen argumentaation logiikan sekä arki- tai maalaisjärjen. Meemin kuvan taustalla on liitutaulu, johon on kirjoitettu esimerkiksi ”discrimination”, eli aiheena on syrjiminen. Cherin asento ja ilme kertovat painokkaasta äänensävyistä. Tämä assosiaatio sekä taustalla oleva liitutaulu liittävät meemin puhujan ääneen konnotaation auktoriteetista ja järjen äänestä, kun meemi kritisoi vallanpitäjien politiikkaa sekä käyttöhuoneita vastustavia tahoja.

Myös 27. tammikuuta 2025 julkaistussa meemissä (ks. kuva 10, s. 39) jossa pohjana toimii kuva huippumalli Kate Mossista nuorena, käsitellään keskiluokan suhdetta hyvinvointivaltion palveluihin ja haastetaan keskiluokan käsitystä yhteiskunnan vähempiosaisten roolista yhteiskunnassa. Meemissä nostetaan esiin uhka sosiaaliturvan leikkauksista kritisoimalla keskiluokkaa sekä esittämällä mahdollinen skenaario, joka keskiluokan näkökulmasta ei olisi toivottava. Meemi asettuu oikeistohallituksen valmistelemien ja tekemien sosiaaliturvan leikkausten herättämään julkisen keskustelun jatkumoon.

Meemi aloittaa maalaamalla kuvan keskiluokan ”harhaisesta” käsityksestä liittyen köyhiin, jossa nämä näyttävät keskiluokan asemaa heikentävänä ryhmänä. Meemin käsittelee sosiaaliturvan leikkauksia ja keskiluokan roolia leikkausten kohdistumisessa vähätuloisimpiin: Keskiluokka haluaa säilyttää oman asemansa köyhien kustannuksella.

Meemin teksti jatkaa pohtimalla tilannetta, jossa keskiluokka tulee huomaamaan kärsivänsä itse leikkauksista, joilla heikennetään ihmisten sosiaaliturvaa ja hyvinvointivaltion palveluita:

”Katkerä kalkki tulee nieltäväksi, kun jengi tajuaa että ihan heiltä itseltään tässä nyt leikataan eikä ole mitään ”toisia” jotka ihan vaan laiskuuttaan eläisivät yhteiskunnan rahoilla”

Kuvat 10 ja 11: 27. tammikuuta 2025 julkaistu meemi ja 6. joulukuuta 2024 julkaistu meemi

Meemin ydinväite on seuraava: sosiaaliturvaan ja terveydenhuoltoon kohdistuvat leikkaukset kohdistuvat tulevat osumaan sosiaaliturvan varassa elävien lisäksi myös keskiluokkaan.

Meemin argumentaatio nojaa sekä siihen, että tehdään ero köyhien ja keskiluokan, meidän ja heidän, välille sekä siihen, että nämä kaksi ryhmää tulevat yhdessä kärsimään, kun on kyse hallituksen toimista. Meemin vastaanottaja, edusti tämä mitä yhteisluokkaa tahansa, asemoidaan joksikin muuksi kuin keskiluokaksi. Meemi asettaa vastaanottajan meemin mainitsemaksi ”toiseksi” sekä myös artikuloi tämän toiseuden keskiluokan näkökulmasta ja väittää näkökulman olevan valheellinen. Keskiluokka yhteiskuntaluokkaa kuvaavana merkitsijänä saa konnotaatioita mukavuudenhalusta ja itsekkyydestä: se mahdollistaa köyhille tärkeiden sosiaaliturvan ja hyvinvointipalvelujen leikkaamisen.

3.2.2 Eliitti

Populistiselle retoriikalle on tyypillistä vastakkainasettelu ”eliitin” kanssa (ks. esimerkiksi Moffit 2016, 23, 45). Meemi, joka on julkaistu 6. joulukuuta 2024 (ks. kuva 11) eli

itsenäisyyspäivänä, luo vastakkainasettelun poliittisen eliitin kanssa. Moffitin (2016, 43) mukaan kansan ja eliitin vastakkainasettelussa eliittiä syytetään poliittisen vallan väärinkäytöstä. 6. joulukuuta 2024 julkaistun meemin visuaalisena elementtinä toimii kuva, jossa poseeraa Paris Hilton vienosti hymyillen taustallaan vaaleanpunainen neonkyltti, jossa lukee ”love”. Meemin aiheena on vuoden 2024 linnan juhlien teema, ”Yhdessä”, sekä yhteiskuntaluokka, valtasuhteet ja korruptio: meemi kritisoi linnan juhliä elitismistä. Meemin yläosassa on kysymys ”Tiesitkö?” ja alaosassa teksti:

”Linnan juhlien teema ’yhdessä’ viittaa varakkaiden suomalaisten keskinäiseen luokkasolidarisuuteen. ’Ilman ystäviä ja hyvä veli -verkostoja emme olisi mitään mutta Yhdessä voimme romuttaa hyvinvointivaltion palvelut ja pitää työvoimakustannukset matalina’, sanoo presidentti illan teemasta”

Meemissä parodioidaan linnan juhliä ja presidenttiä käyttämällä tietoisuuden ja haastattelun tapoja esittää faktoja, ja kommentoi siten kriittisestä näkökulmasta isänmaallista, arvostettua suomalaista perinnettä. Meemi tarttuu konnotaatioiltaan vakiintuneisiin merkitysijöihin, presidenttiin ja linnan juhliin. Parodioimalla presidenttiä ja linnan juhliä meemi asettaa presidentin, puoluepoliittisesti toimijuudeltaan neutraalina nähdyn toimijan, ja linnan juhlat, koko kansan viihteenä televisioitujen juhlatilaisuuden, merkitysijöinä alttiina uusien merkityksenantojen neuvotteluille.

Barthesin (1994/1957, 182) mukaan ”yhdellä merkityllä voi olla useampia merkitysijöitä”. Merkitty eli abstrakti käsite voi niin sanotusti vaihtaa merkitysijää tai muotoa. Käsitteellinen merkitty liikkuu ”kelluvasta” merkitysijästä toiseen. Laclau hyödyntää Barthesin semioottisia käsitteitä populismiteoriassaan puhuessaan ”tyhjistä” ja ”kelluvista” merkitysijöistä. Tyhjä merkitysijä tarkoittaa merkkiä, joista tehdyt tulkinnat ovat subjektiivisia. (Herkman 2019, 56.) Kelluva merkitysijä puolestaan on jokin merkitysijä, jonka merkityksestä käydään kamppailua kilpailevien diskurssien välillä (Palonen 2020). Tyhjä ja kelluva merkitysijä ovat limittäisiä käsitteitä, koska diskurssien kamppailu hegemonisista merkityksistä on jatkuvaa (Laclau 2005, 133). 6. joulukuuta 2024 julkaistu meemi liittyy ”haastattelun”, jossa puhujaksi asettuu presidentti, avulla Alexander Stubbiin sekä presidentti-instituution valta-asemaan konnotaation korruptiosta ja vallan väärinkäytöstä. Presidentin puhuessa ”hyvä veli -verkostosta”, rikkaiden luokkasolidarisuudesta sekä hyvinvointipalvelujen romuttamisesta presidentin puoluepoliittisesti neutraali asema ja auktoriteetti asettuvat kyseenalaisiksi. Presidentti ja ”hyvä-veli-verkostot” ovat meemissä merkitysijöitä, joihin liitetään merkitty eliitistä.

Lisäksi meemi kyseenalaistaa presidentin moraalien suhteessa niihin arvoihin ja tavoitteisiin, joita tämän tulisi asemansa myötä edustaa ja edistää, kuten esimerkiksi kaikkien kansalaisten etu varakkaiden suomalaisten sijaan. (Ross & Rivers 2017, 5–8.) Meemi tarkastelee linnan juhliä isänmaallisuutta ja kansakunnan yhtenäisyyttä painottavan diskurssin näkökulman sijaan luokkakriittisestä näkökulmasta ja antaa tilaa tulkinnalle, jossa linnan juhliin liitetään konnotaatioita elitistisestä perinteestä, korruptiosta ja valtaapitävät nähdään eliittinä, joka on oman ryhmänsä etuja ajava vallankäyttäjä.

3.2.3 Oikeistohallitus

29. lokakuuta 2024 julkaistussa meemissä (ks. kuva 12) pohjana on kuva ”500 Days of Summer” -elokuvan (2009) kohtauksesta, jossa päähenkilöt ovat hississä. Näyttelijöiden päiden kohdalle on kuvankäsittelyllä ”lätkäisty” Riikka Purran ja Petteri Orpon hymyilevät kasvot. Kuvan alla on valkoisella pohjalla oranssi teksti: ”Halloween? Näh, tänään on 500 days of petteri orpon hallitusta -päivä”. Kuvateksti jatkaa: ”Tai ainakin mun kalenterissa luki niin”. Meemissä kritisoidaan hallitusta ironian ja analogian keinoin.

Kuvat 12 ja 13: 29. lokakuuta 2024 sekä 23. syyskuuta 2025 julkaistut meemit

29. lokakuuta 2025 julkaistussa meemissä Orpo ja Purra ovat merkkejä, jossa havaittava merkitys eli kuva poliitikoista on muoto, johon meemin teksti ”asettaa” tietyn abstraktin merkityn ja konnotaation rinnastamalla hallituksen ja halloweenin keskenään. Meemi asettaa

istuvan hallituksen kritiikin kohteeksi ja esittää sen kauhua herättävänä vertaamalla sitä Halloweeniin. Orpon ja Purran päät on aseteltu hiukan irvokkaasti hahmojen olkapäille; onko tässä halloweenin pelottavin ”couples costume”? Orpo ja Purra merkkeinä toimivat synekdokeena koko hallitukselle ja kohtausta romanttisen elokuvan hissikohtauksesta, josta pääparin rakkaustarina alkaa, metaforana hallituksen suurimpien puolueiden yhteistyölle. Koska meemissä luodaan tietoisesti negatiivista merkitystä Orposta, Purrasta sekä näiden symboloimasta hallituksesta, ovat Orpo ja Purra kelluvia merkitysijöitä. Liittämällä konnotaatioita kelluviin merkitysijöihin, kuten Orpon kuvaan liitetään konnotaatio ”kauhusta” ja ”naurettavasta” viittaamalla halloweenin sekä naamiaisiin, meemi antaa vastaanottajalle mahdollisuuden neuvotella näistä merkityksistä. Meemin intertekstuaalisia viittauksia hyödyntävä retorinen asetelma horjuttaa Orpon ja Purran asemaa luotettavina ja vakavasti otettavina vallanpitäjinä.

30. lokakuuta 2024 julkaistun meemin lisäksi myös 23. syyskuuta 2025 julkaistussa meemissä (ks. kuva 13, s. 41) hyödynnetään samankaltaista visuaalista asetelmaa ja vastakkainasettelua retorisena keinona. 23. syyskuuta 2025 julkaistun meemin kuvapohjassa esiintyvät kaikkien hallituspuolueiden puheenjohtajat. Meemi tekstinä toimii kierrätetty tekstielementti, jossa on kysymys ”Can you explain this gap in your resume?”, joka viittaa kuvitteelliseen työhaastattelutilanteeseen: Miksi et ole ollut töissä tuona aikana, etähän vain ole laiskotellut? Meemissä kritisoidaan hallituksen tekemää työllisyyspolitiikkaa. Meemin julkaisun aikoihin uutismediassa käsiteltiin Tilastokeskuksen julkistamien työttömyyslukujen myötä hallituksen kauden aikana kohonneita työttömyyslukuja sekä eduskunnan käymää keskustelua aiheesta (Tikkala 2025; Mahlamäki 2025).

Meemi käyttää delegitimaation keinoina järjellistämistä sekä auktoriteetin horjuttamista vastaamalla kysymykseen ”Can you explain this gap in your resume?” poliitikoiden kuvalla: Hallitus on syyllinen työttömyyteen, sillä se on pettänyt vaalilupauksensa, joka oli 100 000 uutta työpaikkaa, ja heikentänyt toimillaan kansalaisten mahdollisuuksia työllistyä (Lehtilä 2025). Järjellistäminen poliitikoihin kohdistuvana delegitimaation keinona toimii siten, että kritiikin kohde esitetään toimijuudeltaan kyseenalaisena osoittamalla tämän toimissa tai viestinnässä epärealistiset tai valheelliset toimet tai väittämät, jolloin tuki tälle toimijalle alkaa näyttäytyä epärationaalisenä (Ross & Rivers 2017, 8). Meemi osoittaa tekstin ja kuvan yhdistelmällään syyttävää sormeaan kohti hallitusta ja sen politiikkaa, joille hallituspuolueiden edustajat, Sari Essayah, Riikka Purra, Petteri Orpo sekä Anna-Maja Henriksson toimivat synekdokeena. Kuva hyväntuulisesti ja huolettomasti hymyilevistä

poliitikoista asettuu irvokkaaksi vastakohdaksi kasvaville työttömyyslukuille, jota kuvassa esiintyvät henkilöt ovat olleet edesauttamassa vastoin pääministeripuolueen vaalilupasta. Meemi liittää hallituspuolueisiin, sen ministereihin sekä poliitikoihin liittämiä negatiivisia konnotaatioita esimerkiksi ylimielisestä asenteesta vähempiosaisia ja työttömiä kohtaan sekä epäpätevyydestä ja asettaa poliitikot merkitsijöinä eliittiin. Meemi argumentoi sen puolesta, että poliitikot sekä hallitus ovat käyttäneet auktoriteetti- ja valta-asemaansa väärin (Ross & Rivers, 2017, 5–6).

@pikakahvimegirl-meemmeissä rakennetaan vastakkainasetteluja poliittisen eliitin, oikeiston sekä keskiluokan kanssa. Vastakkainasettelut ovat luonteeltaan sekä antagonistisia, että agonistisia, mutta tämä eronteko ei välttämättä ole selvä. Esimerkiksi poliitikkojen kuvia merkityksenannossaan hyödyntävät meemit voi tulkita joko agonistisiksi tai antagonistisiksi, riippuen siitä, tulkitseeko vastaanottaja kritiikin kohdistuvan poliittisten toimijoiden moraaliin vai toimijoiden demokratian keinoin ajamiin poliittisiin toimenpiteisiin. Meemien vastakkainasetteluiden vastustajilla, tai vihollisilla, on riippuen niiden asemasta yhteiskunnan sosiaalisessa hierarkiassa eri tehtävä argumentaation rakentumisessa. Kaikkia merkitsijöitä yhdistää se, että meemin argumentaatioposition nähden näillä on toimijoina paljon valtaa – keskiluokalla suurena äänestäjäryhmänä, poliittisella eliitillä ja oikeistolla päätäntävaltaa omaavina toimijoina – päättää niistä tarpeista, joita meemmeissä artikuloidaan.

3.3 Tarpeen ja uhan artikulointi

Edellisessä luvussa tarkastelin vastakkainasetteluja, joiden varaan meemin retoriikka rakentuu. Vaikka käsittelen vastakkainasetteluja ja tarpeen ja uhan artikulointia erillisissä luvuissa, meemien argumentaatiossa ne eivät välttämättä ole toisistaan irrallaan. Esimerkiksi meemi, joka on julkaistu 6. joulukuuta 2024 (ks. kuva 11, s. 39), esittää vastakkainasettelun avulla myös uhan: eliitin oman edun tavoittelun, jonka myötä hyvinvointivaltio on vaarassa. @pikakahvimegirl-meemmeissä artikuloituja tarpeita ovat esimerkiksi edulliset ja taloudellisesti kaikille saavutettavissa olevat hyvinvointivaltion palvelut sekä sosiaaliturvajärjestelmän säilyttäminen. Vastavuoroisesti uhka, josta ilmaistaan huolta ja kritiikkiä, on kyseisen järjestelmän heikentäminen. Laclaun, joka lähestyy populismia poliittisen logiikkana, mukaan keskeistä populismille on puolueideologiasta riippumatta se, että heterogeeniselle yleisölle artikuloidaan jokin yhteinen tarve vastakkainasettelun avulla

(Laclau 2005, 117; Moffit 2016, 22–23; ks. myös Palonen 2020). Tällöin tarpeen ja vastakkainasettelun ympärille voi rakentua kollektiivinen identiteetti.

3.3.1 Kamppailu hyvinvointivaltiosta

@pikakahvimegirl-meemeissä tuodaan esiin arkipäiväisiä vähäosaisuuden kokemuksia ja tarve, joka meemeissä usein artikuloidaan, on yhteiskunnan tuki niille, joilla on vähiten. 27. tammikuuta 2025 julkaistu meemin (ks. kuva 10, s. 39) lisäksi 1. huhtikuuta 2025 julkaistu meemi (ks. kuvat 14 ja 15) neuvottelevat siitä, mitä hyvinvointivaltion tulisi merkitä. Meemin kuvapohjana on kuva vaaleanpunaiseen asuun pukeutuneesta Julia Foxista, joka on yhdysvaltalainen näyttelijä, malli ja seurapiirijulkimo. Meemi käsittelee julkista liikennettä, köyhyyttä ja työttömyyttä.

Kuvat 14 ja 15: Kuvakaappauksia 1.huhtikuuta 2025 julkaistun päivityksen meemistä (3. kuva on vaalimainos)

Meemi esittää vastapuolen väitteen ”no ei se mitään et köyhillä ei oo rahaa julkiseen liikenteeseen koska ei niiden tarvii liikkuu”. Vastapuoleen viitataan puhekielisellä ilmaisulla ”jengi”, jota käytetään jos jotain kohdetta halutaan pilkata. Meemi puhuttelee vastapuolta aloittamalla vasta-argumenttinsa ”my brother in christ”, joka kohteliaisuudellaan ja tuttavallisuudellaan ilmaisee meemin puhujan turhautumista ja ironista asennoitumista

vastapuolen argumenttiin. Puhuttelun jälkeen meemi luettelee esimerkkejä, joihin ihmiset julkista liikennettä käyttävät. Esimerkit ovat arkisuudellaan itsestään selviä, kuten esimerkiksi töihin meneminen tai työhaastattelu. Meemijulkaisun toinen sivu esittää saman väitteen tiivistettynä sitaattina: ”köyhien ei tarvitse päästä mihinkään”. Meemissä rakennetaan yhtä kuin -merkein luettelo, joka mallintaa syy-seuraussuhteita. Vahva punainen väri tuo sanomaan konnotaation vaarasta ja vihasta. Yhtä kuin -merkkien ja punaisen värin avulla tehostetaan meemin viestiä ja tehdään syyseuraussuhteiden tulkinta läpinäkyväksi vastaanottajalle:

”Köyhien ei tarvitse päästä mihinkään = köyhille ei anneta mahdollisuutta oman tilanteensa parantamiseen = köyhät on tarkoituksella jätetty muun yhteiskunnan ulkopuolelle = syrjäyttämisyhteiskunta”.

Nostamalla esiin sen, että köyhien on päästävä jotenkin esimerkiksi pakollisiin työkkäriin tapahtumiin, meemi tuo esiin ne vaatimukset ja velvollisuudet sekä vastuut, jotka yhteiskunnan instituutiot asettavat esimerkiksi työttömille. Meemi tuo esiin myös sen materiaalisen todellisuuden, jossa köyhät elävät, ja argumentoi sen puolesta, että materiaaliseen todellisuuteen liittyvät tarpeet ovat samat kuin työssä käyvillä ihmisillä. Julkinen liikenne on tästä hyvin konkreettinen ja arkinen esimerkki. Meemin argumentaatio tuo esittää ristiriidan köyhille asetettujen vaatimusten sekä niiden mahdollisuuksien välillä, joiden avulla köyhät voisivat yltää niihin: yhteiskunta ja päättäjät tahtovat, että työttömät menisivät töihin, mutta heidän mahdollisuuksiaan tehdä niin heikennetään.

Meemi haastaa argumentaatiollaan sekä kutsumalla hyvinvointiyhteiskuntaa ”syrjäyttämisyhteiskunnaksi” diskurssia, jossa rakennetaan kuvaa Suomesta liian vahvana hyvinvointivaltiona, jonka sosiaaliturvajärjestelmään tehtävät leikkaukset ovat oikeudenmukaisia ja köyhyys nähdään yksilön omien valintojen seurauksena. ”Jengillä” viitataan humoristisesti vastapuoleen eli yhteiskunnan instituutioihin ja päättäjiin sekä näiden ylläpitämään, edellä kuvailtuun diskurssiin ja haastetaan käsitystä siitä, mitkä syyseuraussuhteet johtavat vähäosaisuuteen. Meemi tarjoaa samastumisen kohteen niille, joiden on vaikea parantaa omaa taloudellista tilannettaan, ja jotka kokevat tilanteensa turhauttavaksi sekä yhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet riittämättömiksi ja epäoikeudenmukaisiksi.

3.3.2 Julkinen liikenne perustarpeena

Julkinen liikenne on yksi keskeinen tema, jota @pikakahvimegirl-meemeissä käsitellään usein. Vaatimus ilmaisesta joukkoliikenteestä oli yksi Alma Tuuvan kuntavaalikampanjan

teemoista (ks. esimerkiksi 17.3.2025 julkaistu Instagram-päivitys). Luvussa 2 käsitellyn, 29. lokakuuta 2025 julkaistun meemin (ks. kuva 5, s. 21) lisäksi esimerkiksi 31. lokakuuta 2024 (ks. kuva 16) ja 28. helmikuuta 2025 (ks. kuvat 17 ja 18, s. 47) julkaistut meemit käsittelevät julkista liikennettä. Meemit ovat usein liittyneet keskusteluun Helsingin seudun julkisen liikenteen lippujen hinnankorotuksista (ks. esimerkiksi Oksanen 2025).

Kuva 16: 31. lokakuuta 2024 julkaistu meemi

Esimerkiksi 31. lokakuuta 2025 julkaistu meemi, jonka kuva-aiheena on viehkeä kuva yhdysvaltalaisesta näyttelijämuusikko Sabrina Carpenterista, kyseenalaistaa julkisen liikenteen merkityksen parodioimalla keskiluokan suhdetta julkiseen liikenteeseen:

”Näyttää siltä, että julkinen liikenne ei ole enää julkista liikennettä, vaan kyse on enemmänkin keskiluokkaisten ihmisten ✨työmatkajärjestelyistä ✨”.

Julkinen liikenne merkitsijänä otetaan neuvottelun alaiseksi ja sille annetaan uusi, absurdi merkitys. Meemin argumentaation logiikka hyödyntää 29. syyskuuta 2025 julkaistun meemin (ks. kuva 5, s. 21) kaltaista narratiivia: hinnan korotusten myötä olemme päätyneet tähän nurinkuriseen tilanteeseen. Keskiluokkaan liitetään konnotaatio itsekkyydestä, kun julkisen liikenteen itsestään selvä merkitys muutetaan joksikin absurdiksi. Meemin absurdus syntyy julkisen liikenteen muuntamisesta vain keskiluokalle saavutettavissa olevaksi, käteväksi tavaksi muiden tapojen joukossa päästä töihin. ”Julkinen” on meemin mukaan siis jotain, jonka tulisi olla saavutettavaa kaikille. Meemissä otetaan etäisyyttä keskiluokkaan ironisesti

asennoituneen toteamuksen myötä. 🤪-emojin merkitys vahvistaa ironista asennoitumista. Sitä käytetään tehokeinona ivallisen asennoitumisen ja ironian välittämiseen (ks. esimerkiksi Broni 2021).

Kuvat 17 ja 18: 28. helmikuuta 2025 julkaistu meemi

28. helmikuuta 2025 julkaistussa meemissä kritisoidaan lippujen hinnankorotuksia ja artikuloidaan niitä sosiaalisia tarpeita, joihin julkinen liikenne vaikuttaa. Meemin kuvapohjana kuvakaappaus uutisesta, joka käsittelee Helsingin seudun liikenteen päätöksestä lisätä siviilipukuisia matkalippujen tarkastajia. Uutiskuvakaappauksen päälle on liitetty kuva Paris Hiltonista, sekä teksti ”Lmaooo⁷ ainoa ”todenmukaisempi kuva” jonka te tarvitsette on et se lippu on liian kallis”. Käyttämällä lyhennettä ”lmaooo” meemi osoittaa ivallisen asennoitumisensa uutisessa esitettyyn perusteluun lippujen hinnankorotuksille. Moffit (2016, 43, 49) nimeää yhdeksi populismin piirteeksi huonot tavat, joilla hän tarkoittaa poliittisten toimijoiden esiintymistä vastoin ”järjestelmän” tai ”eliitin” asettamia normeja, kuten vakavuutta ja rationaalisuutta, käyttämällä kansanomaista kieltä, slangia tai kiroilemalla. Milner (2016, 80–109) käsittelee meemien ilmaisua omana kansankielenään. Samoin kuin Moffitin performatiivinen poliittinen toimija, @pikakahvimegirl-meemit kyseenalaistavat rationaalisen, hillityn ja teknokraattisen toimijan ideaalin asettumalla puhekielisellä,

⁷ lyhenne ”laughing my ass off” -lausahduksesta

internetslangia ja memeettistä ilmaisua hyödyntävällä viestinnällään vastoin valtaapitävien ja eliitin hierarkkisia normeja ja haastavat näiden legitimeettiä meemien yleisön edustajana.

Meemin seuraavalla sivulla on jutussa esitetty arvio maksamattomien lippujen takia menetetyistä verotuloista. Meemi vastaa retorisisilla kysymyksillä tilanteista, jotka ovat seurauksia siitä, että ihmisillä ei ole varaa liikkua julkisen liikenteen avulla paikasta toiseen: ” - - Kuinka paljon tällä [ihmisten kotiin jäämisellä] menetetään verotuloja ja kuinka paljon maksaa ihmisten syrjäytyminen?”. Meemissä kyseenalaistetaan lipuntarkastuksien tarpeellisuus ja argumentoidaan sen puolesta, että ihmiset eivät maksa lipusta koska se tulee liian kalliiksi. Ojajärvi ym. (2016, 30, 33) mukaan 1990-luvulla Suomessa tapahtuneen uusliberalistisen käänteän myötä ”poliittisessa julkisuudessa hyvin monia asioita perustellaan taloudellisin termein ja mittarein”. Meemi esittää julkisen liikenteen taloudellisten säästöjen tärkeyden toissijaisena ja julkisen liikenteen taloudellisen kannattavuuden itseisarvon sijaan välinearvona, ja painottaa sen sijaan niiden tarpeiden arvoa, jotka edullinen ilmainen liikenne mahdollistaa. HSL:n toiminta näyttäytyy epärationaalisena, sillä julkisen liikenteen muuttuminen taloudellisesti saavuttamattomaksi aiheuttaa syrjäytymistä ja eriarvoistumista.

3.3.3 Kapitalismi uhkana

Keskeisiä teemoja @pikakahvimegirl-meemitillä ovat työelämän valtarakenteet, työttömyys ja työntekijän alisteinen asema työnantajiin nähden. Esimerkiksi 13. joulukuuta 2024 (ks. kuva 19, s. 49) meemi, joka on visuaaliselta tyyliltään ja kuva-aiheiltaan tyypillinen @pikakahvimegirl-meemi, käsittelee työntekijien ja työntekijöiden välisiä, ongelmallisiksi koettuja valtarakenteita ja työelämän hyvinvointia heikentäviä tekijöitä. Meemin kuvassa Paris Hilton ja Kim Kardashian makoilevat rannalla pyyhkeen päällä ja hymyilevät kameralle. Meemin yläosassa on suurella fontilla lainaus ”Mene töihin”. ”Mene töihin” on lausahdus, jota käytetään humoristisesti ja vähättelevästi ja jonka voi tulkita @pikakahvimegirl-tilin kontekstissa olevan ylimielinen toteamus: Todellisuudessa töihin ei vain ”mennä”, vaikka haluaisikin. Julkaisun alaosan teksti onkin vastaus ”mene töihin” – heittoon, ja vastauksessa artikuloidaan työntekijöiden tarpeet ja ne puutteet, jotka tekevät töihin menemiselle ison kynnyksen:

”Ok. Maksakaa palkkaa. Järjestäkää työ niin, että voi pitää riittävästi taukoja. Järjestäkää - - työterveyshuolto, jossa potilasta ei pidetä juoppona, jos tarvitsee sairauslomaa - - Kuunnelkaa ja kunnioittakaa työntekijöitä - -.”

Meemin edustama kuvasto näennäisesti suhteellisen vaivatonta, kiireetöntä ja helppoa elämää elävistä rikkaista naisista, jotka kuitenkin ovat hyvin menestyneitä, on provokatiivista erityisesti suomalaisen yhteiskunnan ja työntekoa, ahkeruutta ja nöyryyttä arvostavan työkuulttuurin kontekstia vasten tarkasteltuna. Varsinkin lausahdus ”Mene töihin” yhdistettynä Paris Hiltonin ja Kim Kardashianin estetiikaltaan tyttömäiseen kuvaan on ristiriitaisuudessaan humoristinen ja provokatiivinen, sillä esimerkiksi Hilton nousi julkisuuteen *The Simple Life* -tosi-tv-ohjelman (2003–2008) myötä. Siinä Hilton ja Nicole Richie menevät esimerkiksi maatilalle ”oikeisiin” töihin. ”Mene töihin” -meemissä hemmotellut tytöt latovat kovia faktoja pöytään, ja siten esimerkiksi Paris Hilton merkitsijänä ja tämän edustama tyttömäinen toimijuus merkittynä näyttäytyy vakuuttavana ja tosissaan otettavana. Meemi luettelee esimerkkejä niistä asioista, joiden katsotaan olevan työelämässä puutteellisia työntekijän näkökulmasta, kuten esimerkiksi tauot, työterveys sekä rasismiin ja syrjintään reagointi. Osa esimerkeistä, kuten työntekijöiden kuuntelu ja kunnioittaminen tai riittävä palkka, ovat asioita, joita voisi pitää itsestäänselvyytenä. Koska meemi kuitenkin mainitsee ne, vastaanottajalle asetetaan kysymys, voiko niitä pitää sellaisina ja onko työntekijän asemassa jotain parannettavaa?

Kuvat 19 ja 20: 13. joulukuuta 2024 julkaistu meemi ja 25. tammikuuta 2025 julkaistu meemi

Meemi puhuttelee työnantajia, mutta ottaa samalla näihin etäisyyttä, asettaen vastakkain työnantajat ja työntekijät. Näin meemi sekä meemin vastaanottaja asettuvat työntekijän

asemaan. Michel Meyer (1993, sit. Blomstedt 2003, 48–49) määrittelee retoriikan kahden subjektin välisenä etäisyyden neuvotteluna ”suhteessa johonkin kysymykseen tai ongelmaan”. Esimerkit, joita meemissä luetellaan, toimivat yleisön etäisyyden neuvottelun työkaluna suhteessa tarkasteltuun aiheeseen. Esimerkkien avulla havainnollistetaan viestin abstrakteja osia ja ”neuvotellaan yleisön kokemusmaailman etäisyydestä tai läheisyydestä tarkasteluun aiheeseen”. (Blomstedt 2003, 142, 156.) Meyerin (1993, sit. Blomstedt 2003, 49) mukaan retoriikassa keskeistä on sanoman lähettäjän ja vastaanottajan suhde toisiinsa: ”Argumentoija valitsee argumenttinsa sen mukaan, miten lähellä tai kaukana arvioi kuulijansa olevan.”

Meemin pitkä perustelu vastapainona lyhyeen ”mene töihin” toteamukseen on asetelmaltaan populistinen, mutta niin sanotusti käänteisesti. Populistinen retoriikka paitsi kärjistää, myös yksinkertaistaa. Tässä tapauksessa ”mene töihin” -heitto on luonteeltaan populistinen, sillä sen voi tulkita edustavan argumenttia siitä, että työttömyys on ilmiö, johon löytyy helppo ratkaisu: se, että työttömät hakevat töitä. Meemin vasta-argumentitkin ovat yksinkertaisia ja ytimekkäitä, mutta ne selittävät auki ilmiön monimutkaisemman luonteen. Sen lisäksi, että työtä täytyy hakea, siellä täytyy pysyä, mutta se ei välttämättä ole itsestään selvä mahdollisuus.

25. tammikuuta 2025 julkaistun meemin (ks. kuva 20, s. 49) kuvassa poseeraavat näyttelijä Lindsay Lohan, joka on kuuluisa paitsi lapsinäyttelijänä tehneistä rooleistaan sekä myöhemmin villikon maineestaan, sekä laulaja Lana Del Rey, joka on artistina rakentanut itsestään mystisen ja kohtalokkaan hahmon. Naisten asusteina ovat suuret lasit, ja Lohanilla on kädessään tupakka. Meemi käsittelee kapitalismia, asuntomarkkinoita ja liberaalia maailmankatsomusta ja argumentoi sen puolesta, että kapitalismi on taloudellisen eriarvoisuuden ja asuntomarkkinoiden vääristymän takana:

”Jos sulla on liberaali asuntosijoittajakaveri, jonka mielestä kapitalismi kyllä korjaa taloudellisen eriarvoisuuden, niin kysy siltä vuokraisko se sen kämpppää ihmiselle, joka saa toimeentulotukea Tai kodittomalle Tai henkilölle joka on mielenterveyssyistä sairauslomalla”

Meemissä artikuloidaan tarve vastakkainasettelun avulla, ja löydetään siten (osa)syyllinen käsiteltyyn ongelmaan. Vasemmistopuolueiden kannattajille eliitti tarkoittaa tyypillisesti talouselämän vaikutusvaltaisia toimijoita sekä ylikansallisia yrittäjyys- ja finanssimaailman korporatioita sekä liberaalia eliittiä (Herkman 2019, 175; Müller 2021/2019, 37–46).

Meemissä ”liberaalin asuntosijoittajakaverin” myötä kritiikin kohde on poliittinen toimija, jolloin meemi hyödyntää delegitimaation keinoista moraalista tarinaa eli tarinallistamista sekä

moraalista arviointia (Ross & Rivers 2017). Meemi esittää yleisölle mahdollisuuden kuvitella narratiivi tilanteesta, jossa liberaalin ideologian edustajan täytyisi toiminnallaan joko todistaa oma väitteensä paikkaansa pitäväksi tai toimia itsekkäästi vastoin meemin ja yleisön premissiä. Meemin esittämä asetelma myös implikoi, että vastaanottajaa puhutteleva ääni pitää hyvin epätodennäköisenä sitä, että liberaalia ideologiaa ja markkinatalouden asettamia toimijuuden raameja kannattava, taloudellista menestymistä arvostava toimija näkisi omana vastuunaan auttaa esimerkiksi koditonta; ihmistä, joka ei edusta liberaalia käsitystä hyvästä, menestyvästä yksilöstä. Liberalismin sekä adjektiivin ”liberaali” voi katsoa olevan kelluvia merkitysijöitä, sillä liberalismi on laaja konsepti, jonka eri ulottuvuuksiin kohdistuu kritiikkiä niin vasemmalta kuin oikealtakin (Müller 2021/2019, 14, 37–46). 25. tammikuuta 2025 julkaistussa meemissä (ks. kuva 20, s. 49) kapitalismi ja liberalismi esitetään uhkana tavallisten ihmisten hyvinvoinnille. Vihjaamalla edellä kuvailtuun lopputulemaan esittämälleen narratiiville meemi liittää kapitalismiin merkitysijänä konnotaation epätasa-arvosta. ”Liberaali asuntosijoittajakaveri” puolestaan symboloi antagonistisessa vastakkainasettelussa varakkaita asuntosijoittajia homogeenisena joukkona, jonka toiminta näyttäytyy itsekkäänä. Se näyttäytyy moraaliltaan kyseenalaisena vasten väitettä ”kapitalismi korjaa taloudellisen eriarvoisuuden”.

3.4 Neuvottelut poliittisen identiteetin rajanvedoista

Luvussa 3.3 käsiteltyjen meemien argumentaatio rakentuu kriisin tai uhan, joita esimerkiksi ovat hyvinvointivaltion rakenteiden purkaminen sekä tiettyjen tarpeiden, kuten vastavuoroisesti riittävä sosiaaliturvan, artikulointiin. Tässä luvussa käsitelen, miten meemeissä rakennetaan kollektiivista identiteettiä ja poliittista toimijuutta sekä pohdin poliittisten meemien roolia julkisessa keskustelussa. Meemit käyttävät argumentaatioissaan merkkejä, tai tarkemmin merkitysijöitä, joilla on kulttuurisesti vakiintuneita merkittyjä ja jotka ovat osa hegemonisia diskursseja. Meemit liittävät näihin merkitysijöihin uusia merkittyjä ja konnotaatioita esimerkiksi erilaisin intertekstuaalisin viittauksin, joiden myötä vastaanottajat saavat mahdollisuuden neuvotella merkitysijöille ja niiden edustamille ilmiöille ja toimijoille uusia merkityksiä.

Laclaun mukaan populismi on siis prosessi, jonka avulla yksittäinen toimija tai ryhmä alkaa tunnistamaan itsensä poliittisena toimijana. Keskeistä tälle prosessille on samaistuminen sekä tarpeen artikulointi yleisölle vastakkainasettelun avulla (Herkman 2019, 53–55; Palonen

2020; Laclau 2005). Ryan Milnerin ja Paul Wolffin (2023, 4) mukaan meemien vetovoima on juuri niiden samastuttavuudessa. @pikakahvimegirl-meemien esittämien vastakkainasettelujen ja niissä artikuloitujen tarpeiden ja uhkien myötä yleisölle ja vastaanottajalle tarjotaan samastumisen kohteita, joita vasten vastaanottaja voi asemoida itsensä. @pikakahvimegirl-meemit myös purkavat vastapuolen kriiseiksi tai uhiksi kehystämiä aiheita.

3.4.1 Mikä kriisi, kenen tarve?

Näitä ovat esimerkiksi huumeiden käyttöhuoneet, jota käsitellään 27. helmikuuta julkaistussa meemissä (ks. kuvat 8 ja 9, s. 37), tai 22. syyskuuta 2025 julkaistussa meemissä purettu ”syntyvyyskriisi”. Kommentoidessaan yhteiskunnallisia keskusteluja @pikakahvimegirl-meemit haastavat valtakurssia esimerkiksi nimeämällä sen mukaisen tulkinnan määrittämät ilmiöt uusiksi. 22. syyskuuta 2025 (kuvat 21 ja 22) julkaistussa meemissä otetaan kantaa ”syntyvyyskriisiin” eli syntyvyyden laskuun.

Kuvat 21 ja 22: 22. syyskuuta 2025 julkaistu meemi

22. syyskuuta 2025 julkaistun meemin visuaalinen elementti on kuva Paris Hiltonista, jonka silmiin on meemin toisella sivulla luotu kuvankäsittelyllä lasersäteet. Meemi tarttuu käsitteeseen ”syntyvyyskriisi”, ja kyseenalaistaa ilmiön nimeämisen kriisiksi ylipäättään sekä

sen todelliset juurisyyt. Julkisessa keskustelussa syntyvyyskriisiä on kehystetty esimerkiksi uhkana valtiontalouden tasapainolle, kun veronmaksajia on tulevaisuudessa vähemmän, sekä nationalistien taholta artikuloidun uhan voi tulkita olevan pelko maahanmuuttajavähemmistöjen osuuden kasvamisesta syntyvyyden laskun koskiessa vain kantaväestöä. Yhden tekijän syntyvyyden laskun taustalla on katsottu olevan nykyajan kiireinen arki sekä älypuhelimien lisääntynyt käyttö ja siten pariskuntien yhteisen ajan ja ”intiimin kanssakäymisen” vähentyminen (esimerkiksi Raeste 2024). Tällöin vastuu kriisistä ja muutos asiantilan muuttamisesta on yksilöiden vastuulla.

22. syyskuuta 2025 julkaistussa (ks. kuvat 21 ja 22, s. 52) meemissä kyseenalaistetaan edellä käsitellyt tulkinnat siitä, mikä on legitiimi syy kutsua syntyvyyden laskua kriisiksi, kenen vastuulla sen ratkaiseminen on ja mitkä ovat syy syntyvyyden laskun taustalla. Meemi asettaa ”syntyvyyskriisi”-käsitteen alttiiksi uudelleentulkinnalle luettelemalla ja nimeämällä kriiseiksi yhteiskunnallisesti merkittäviä rakenteellisia ilmiöitä, joita ei aina käsitellä kriiseinä, vaan enemmänkin valitettavina, välttämättöminä ja poliittisesti neutraaleina asiantiloina. Ilmiöt on nimetty tavoilla, joilla korostetaan niiden suuruusluokkaa sekä niitä tekijöitä tai toimijoita, joiden katsotaan olevan kriiseiksi nimettyjen ilmiöiden taustalla:

”Ah tarkoitatko Nuorten aikuisten opintolainat on asuntolainan kokosia -kriisiä? Vai Automaatio ja tehostaminen vie työpaikat -kriisiä? Vai Oikeiston mielestä työttömät ansaitsee elää kadulla (myös lapset) -kriisiä?”

Toisen sivun vitsillä ”Joka kerta kun joku sanoo mediassa että syntyvyyskriisi johtuu älypuhelimista niin yksi hedelmällisessä iässä oleva pariskunta lykkää lastentekoa vuodella” meemi esittää leikkisän uhkauksen, joka kuvaa hedelmällisessä iässä olevien ihmisten mahdollista ärtymystä, kun syy syntyvyyden laskusta vieritetään yksilöiden niskaan sen sijaan, että otettaisiin huomioon ne elämänlaatua heikentävät poliittiset päätökset, jotka lykkäävät ”hedelmällisessä iässä olevan pariskunnan” päätöstä hankkia lapsia. Meemi kohdentaa vastuuta ja toimijuutta nimeämiensä kriisien takana kapitalismille, liike-elämän rakenteille ja työnantajien voitontavoittelulle sekä hallitukselle.

Laclaun (2005, 117, 120, 154; Moffit 2016; 23) mukaan populistinen poliittisen logiikka ja samastumisen ja eronteon artikulointi rakentuu täyttämättömien tarpeiden ympärille.

@pikakahvimegirl-meemit tarjoavat yleisölle samastumispintaa artikuloimalla tarpeet julkisesta liikenteestä, hyvinvointivaltion palveluista sekä uhat yhteiskunnassa eriarvoisuutta tuottavista rakenteista, joita tiivistetään 22. syyskuuta 2025 julkaistussa meemissä: opiskelijoiden ajaminen kohti opintolainalla rahoitettuja opintoja, talouden rakenteiden

perustuminen voitontavoitteluun hyvinvoinnin sijaan, sosiaaliturvan heikentäminen. Samastuminen tapahtuu suhteessa tarpeisiin, mutta lisäksi keskeistä on se, että erilaisten tarpeiden välille artikuloidaan yhteinen tekijä vastakkainasetteluiden avulla ja luodaan rajanvetoja, joista syntyy ”me”, ”tavallinen kansa” tai esimerkiksi ”altavastaajat” (Laclau 2005, 117; Moffit 2016, 23). ”Me” voi olla hyvinkin heterogeeninen, mutta sitä yhdistävät samat tarpeet ja yhteinen vastustaja. @pikakahvimegirl-meemeissä esitetyistä tarpeista ja erilaisten resurssien epäoikeudenmukaisista jaoista voi löytää samastumispintaa opiskelija, työtön tai sosiaaliturvan varassa elävä henkilö.

3.4.2 Agonistinen ja antagonistinen meemi

@pikakahvimegirl-meemeissä esiintyy sekä agonistisia että antagonistisia vastakkainasetteluja. Esimerkiksi 27. helmikuuta 2025 julkaistu meemi (ks. kuvat 8 ja 9, s. 37) kyseenalaistaa vastustajien eli ”keskiluokkanormia” edustavien ihmisten motiivin näiden hypoteettisten vasta-argumenttien taustalla, ja vetää johtopäätöksen ”tiettyjen ihmisten” moraalista toteamalla, että näiden mielestä yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevat eivät ansaitse apua. Meemin esittämä vastakkainasettelu on siis antagonistinen, sillä se esittää vastustamansa toimijan moraalisesti epäilyttävänä (Mouffe 2005, 5).

Kritisoidessaan hallituspuolueita 23. syyskuuta 2025 (kuva 13, s. 41) sekä 24. huhtikuuta 2025 (kuva 23, s. 58) julkaistut meemit asettuvat vastakkain oikeiston kanssa ilman rationaalista argumenttia, mutta vastakkainasettelusta voi tulkita tekevän agonistisen se, että kohdistuessaan kritiikin hallitukseen meemit kritisoivat hallituksen tekemiä poliittisia päätöksiä ja siten vastakkainasettelu pysyy legitiimeissä, demokraattisissa poliittisissa positioissa (Mouffe 2005, 20, 75). 13. joulukuuta 2024 julkaistussa meemissä (ks. kuva 19, s. 49) vastapuolen argumenttiin vastataan agonistisesti perustellen konkreettisilla esimerkeillä. Milner (2016, 119–121) viittaa Mouffin teoriaan hahmotellessaan vastajulkisoiden ja meemien avulla käydyn keskustelun luonnetta, jossa agonistiset vastakkainasettelut ovat vastajulkisuuksille elintärkeitä. Milnerin (mt., 120, 123–132) mukaan meemien vastakkainasettelut ovat sekä antagonistisia, että agonistisia, mutta antagonismien katsotaan rakentuvan enemmänkin erilaisten identiteettien varaan sekä esimerkiksi etnisten vähemmistöjen toiseuttamiselle. @pikakahvimegirl-meemit ovat feministisiä, eivätkä toiseuta vähemmistöjä, mutta ne rakentavat sekä agonistisia että antagonistisia vastakkainasetteluja poliittisten identiteettien varaan. Usein vastakkainasettelut perustuvat siis ideologisten ja puolueiden välisten erimielisyyksien varaan.

Esimerkiksi 24. huhtikuuta 2025 julkaistussa (ks. kuva 23, s. 58) ja 11. maaliskuuta 2025 julkaistussa meemissä (ks. kuva 24, s. 58) vastakkainasettelut perustuvat vasemmisto-oikeisto-jaon ja puoluepositioiden varaan. Poliitiikan määrittelemine ensisijaisesti konsensuksen hakemiseksi sekä universaali, jatkuva edistys, rationaalisuus ja konsensus demokratian pohjana ovat Mouffen mukaan heikkoja ja ne asettavat demokraattisen järjestelmän vaaraan. Hän kritisoi deliberatiivisen demokrateorian rationaalista ja konsensushakuista ideaalia, sillä hänen mukaansa se kieltää antagonismit poliittisen perustana. Tällä tarkoitetaan edellä kuvaillun lisäksi sitä, että konfliktien pohjana olisi halu ylläpitää yhteistä demokraattista järjestelmää: konsensustakin siis tarvitaan, mutta ei poliittisten päätösten lopputulemaksi. (Mouffe 2005, 13, 69.)

Jos demokraattinen järjestelmä ei mahdollista puoluepoliittisten jakolinjojen mukaan määrittyvien identiteettien kamppailua, samastumisen ja kollektiivisen identifioitumisen kohteita haetaan muualta, kuten uskonnosta tai nationalistisista ajatusmalleista. Tällöin vastakkainasettelut, tai antagonismit, ”sijaitsevat” demokraattisen järjestelmän ulkopuolella, ja voivat kääntyä sitä vastaan. (Mouffe 2005, 28–30, 69–70, 120.) Tästä asetelmasta tulee antagonistinen ystävä vastaan vihollinen -asetelma, ”kun ’heidän’ nähdään asettavan ”meidän” identiteetti kyseenalaiseksi ja uhkaavan sen olemassaoloa”. Kollektiivisten identiteettien sijoittuessa demokraattisen järjestelmän sisäpuolelle, eli toisin sanoen toimijan sijoittaessa itsensä vasemmisto-oikeisto-akselille, poliittinen konflikti koskisi niiden yhteisiksi koettujen arvojen kuten tasa-arvon tulkintoja ja toteuttamisen tapoja, joihin yhteinen demokraattinen järjestelmä perustuu. (Mouffe 2005, 15–16.)

Vaikka meemit esittäisivätkin myös vahvasti antagonistisia vastakkainasetteluja, niillä on silti roolinsa, sillä Mouffen mukaan terveen ja toimivan demokratian ja politiikan lähtökohtana ovat antagonismit. Demokraattisen järjestelmän tulisi tarjota mahdollisuus käydä konfliktit läpi agonististisesti, toisin sanoen muuttaa antagonismit agonismeiksi oikeisto-vasemmistopositioiden avulla. Poliittikka, sen ymmärtäminen ja siihen osallistuminen, vaatii aina jonkinlaisen kollektiivisen identiteetin. (Mouffe 2005, 5, 19–20, 28; Dahlgren 2013, 24.) Kollektiiviset identiteetit tarvitsevat olemassaololleen jonkin toisen, josta erottua. Identiteetin muodostamiseksi tarvitaan erottelua meidän ja heidän välillä, ja ”me” muodostuu sulkemalla ulos ”heidät: ”me” on jotain mitä ”he” eivät ole. Kollektiivisten identiteettien olemassaolo perustuu poliittisen ja sen synnyttämien intohimojen (passions) olemassaoloon (Mouffe 2005, 5).

Mouffen (2005, 10) mukaan liberaaliteoreetikoita sekä markkinaliberaalia diskurssia yhdistäviä piirteitä ovat globalisaation ja individualismin painottamisen lisäksi rationaalisuuden määrittelemisen julkista keskustelua sekä yhteisiä neuvotteluja ja päätöksiä kantavaksi voimaksi. Mouffe kuitenkin katsoo, että politiikassa järkeä vahvempi voima ovat intohimot ja kollektiiviset identiteetit. Mouffe perustaa määritelmänsä poliittisesta Carl Schmittin teoriaan, jonka mukaan poliittisen perusta on liittolaisten ja vihollisten erottelu toisistaan. Mouffen mukaan Schmittin keskeinen väite on, että ”jokainen konsensus perustuu ulossulkemiselle”, eikä konsensus siten voi olla rationaalinen liberaalien määrittelemällä tavalla. (Mouffe 2005, 11.)

Mouffe huomauttaa, että liberalismeja on monia, mutta niiden yhteispiirteitä ovat individualismi ja rationalismi. Mouffe erottaa kaksi liberaalia paradigmaa, jotka sijoittuvat talouden ja etiikan [diskurssien jatkumoon]. Ensimmäisessä, talousliberaalissa paradigmassa politiikka hahmotetaan talouden kautta markkinalogiikan tavoin operoivana järjestelmänä, jossa yhteiskunnassa keskenään kilpailevat, rationaaliset toimijat kohtaavat ja pyrkivät ajamaan omia intressejään. Toinen, *deliberatiivinen* paradigma on kehittynyt vastavoimaksi ensimmäiselle, ja määrittävä ero näillä kahdella paradigmalla on suhtautuminen politiikkaan: Ensimmäinen paradigma suhtautuu politiikkaan instrumentalistisesti, eli politiikka on vain väline omien intressien saavuttamiseen. Toinen taas pyrkii korvaamaan tämän hyötyarvon tavoitteluun pyrkivän mallin ”kommunikatiivisella rationaalisuudella”, jossa keskustelu kohdistuu yhteisen, moraalisen konsensuksen tavoitteluun, jolloin vastakkainasettelut käydään hyvä vastaan paha vastakkainasettelun varassa. (Mouffe 2005, 11, 12–13, 75.)

3.4.3 Meemi mytologina ja vasemmistolainen myytti

Barthesin (1994/1957, 204–205) mukaan keskeinen ero myytissä vasemmalla ja myytissä oikealla ovat hegemonia ja valta: ne ovat materiaalisestikin oikealla, porvaristolla. Vastakkain ovat sorrettujen ja sortajien puhe; todellisuuden muuttamiseen ja sen säilyttämiseen tähtäävä puhe. Porvarillisen yhteiskunnan myytti on ”depolitisoitua puhetta”, ja myytti naturalisoi historialliset tosiasiat ”ikuisiksi totuuksiksi”. Barthesin (1994/1957) mytologioiden esimerkit ovat myyttiteorian sovellutuksia aikansa ranskalaisen yhteiskunnan taiteen, kulttuurin ja median kenttään. Käsitys porvarillisesta kulttuurista viittaa ensisijaisesti yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin valtarakenteisiin, jotka eivät ole samat nykypäivän Suomessa kuin 50-luvun Ranskassa. Porvaristo yhteiskuntaluokkaa, sen varallisuuden jakautumisen rakenteita ja kulttuurisia arvoja kuvaavana käsitteenä voi katsoa olevan vanhentunut Suomen kontekstissa,

mutta sitä käytetään kuvaamaan hyvätuloisten ihmisten elämäntapaa ja arvomaailmaa. Anttila ym. (2016, 14) käsittelevät luokkajärjestystä 2000-luvun alussa, ja määrittelevät luokkajärjestyksen ”luokan ja luokkakamppailun ilmentymiksi”, jotka historiallisina jatkumoina saavat erilaisia muotoja riippuen sosiaalisesta ja kulttuurisesta kontekstistaan; kyse on ”erilaisten muotoilujen tuottamisesta” ja valtasuhteista. Nykyhetken luokkajärjestyksen materiaalisia ja taloudellisia realiteetteja ja luokkakeskustelua määrittävä tekijä on neoliberalistisen arvomaailman hegemoninen asema, jonka hengen mukaiselle kehitykselle on tyypillistä vallan valuminen poliittisista instituutioista yksityiselle sektorille esimerkiksi julkisten palvelujen yksityistämisen myötä, sekä markkinoiden dynamiikan näkeminen demokratian työkaluna ja luokkajaon häivyttäminen yksilön ollessa keskeinen poliittinen toimija. (Mouffe 2005, 58; Dahlgren 2013, 12.)

Porvarillisen yhteiskuntaluokan jatkumoa ja elämäkatsomusta @pikakahvimegirl-meemeissä edustaa mukavuudenhaluinen ja etuoikeutettu keskiluokka, jonka etuja poliittinen eliitti suojelee, sekä neoliberaali elämäkatsomus. @pikakahvimegirl-meemeissä liitetään keskiluokkaan merkitsijänä konnotaatioita itsekkyydestä, epävalveutuneisuudesta ja mukavuudenhaluisuudesta: 27. tammikuuta 2025 julkaistussa meemissä (ks. kuva 10, s. 39) keskiluokka haluaa turvata omat etunsa, ja 27. helmikuuta 2025 julkaistussa meemissä (ks. kuvat 8 ja 9, s. 37) keskiluokan ylläpitämä arvojärjestelmä epää avun kaikkein haavoittuvimmilta ihmisiltä. Keskiluokka näyttäytyy meemeissä yhteiskuntaluokkana, jonka takia työttömien ja pientuloisten olot kurjistuvat.

@pikakahvimegirl-meemit hyödyntävät usein merkityksenannossaan intertekstuaalisia viittauksia, koodaavat uudelleen merkityksiä ja leikkivät memeettisin keinoin rakennetuilla konnotaatioilla ja niistä muotoutuvilla uusilla merkityksienannoilla, kuten Teemu-meemissä (ks. kuva 6, s. 31) tai hallitusta kritisoivissa meemeissä. Esimerkiksi 23. syyskuuta 2025 julkaistun meemin (ks. kuva 13, s. 41) retorisia keinoja ja merkityksentoa voi avata semiotiikan käsitteistöllä, sillä se hyödyntää intertekstuaalisia viittauksia, ironiaa ja konnotatiivista merkityksenantoa. Näissä meemeissä meemien retoriikka ja merkityksenanto rakentuu konnotatiivisen merkityksenannon varaan, jonka logiikka muistuttaa myyttiä. Barthesin (1994/1957) ”Mytologioissa” purkama myytti on ensisijaisesti porvarillinen ja ideologisesti ”oikealla”, @pikakahvimegirl-meemit ovat puoluepoliittiselta ideologialtaan vasemmalla ja antikapitalistisia. Barthesin mukaan ”vasemmistolainen” tiedonintressi on vallankumouksellinen ja emansipatorinen, joten vallankumouksellinen vasemmisto puhuu vain objektikieltä eikä se piilota intentioitaan, poliittisuuttaan tai historiaansa jonkin toisen

merkityksen taakse. Myytti puolestaan voi tarvittaessa ”piiloutua” objektikielen merkityksen taakse. Myytti ja sen toimintalogiikka ovat rinnastettavissa hegemonian ja diskurssin käsitteisiin. 27. helmikuuta 2025 julkaistu meemi nimeää hegemonisen diskurssin – ”keskiluokkanormin” – jota se kritisoi. @pikakahvimegirl-meemit purkavat hegemonisen diskurssin argumentaation logiikkaa, jota voisi @pikakahvimegirl-meemien omin sanoin kutsua keskiluokkanormiksi. Meemit toimivat mytologin tavoin: ne purkavat porvarillisia myyttejä, tai keskiluokkaisia ja neoliberaalin diskurssin kyllästämiä merkityksenantoja, ja tekevät käsitteen merkitykseen kohdistuvan vääristymän näkyväksi. (Barthes 1994/1957, 189, 204–205.)

Kuvat 23 ja 24: 24. huhtikuuta 2025 julkaistu meemi ja 11. maaliskuuta julkaistu meemi

Esimerkiksi 1. huhtikuuta 2025 julkaistussa meemissä (ks. kuvat 14, 15, s. 44) sekä 24. huhtikuuta 2025 julkaistussa meemissä (ks. kuva 23) meemin viesti vastakkainasetteluineen tai tarpeineen artikuloidaan hyvin suoraan. Meemin kuvapohjana on kuvakaappaus *Helsingin Sanomien* uutisotsikosta (Muhonen 2025): ”Hallitukselta hämmästyttävä täyskäännös: Rahaa ei pitänyt olla, mutta nyt tuleekin valtava veroale”. Kuvakaappauksen päälle on lisätty kuvakäsittelyn avulla Paris Hiltonin rennosti hymyilevät kasvot. Meemi kritisoi uutisen otsikointia sekä oikeistolaisen politiikan motiiveja. Kuvien päälle asetettu teksti kommentoi otsikkoa seuraavasti:

”Is this a joke?? Haloo, ”hämmästyttävä täyskäännös”?? Ei hallitus oo tähän asti muuta tehnytkään ku kasvattanu tuloeroja eli leikannut köyhiltä ja antanut rikkaille. Ja se on OIKEISTOLAISEN POLITIIKAN YDIN”

Meemin puhekielinen teksti sekä kysymysmerkkien ja isojen kirjainten käyttö tekee kommentaarista epävirallisen sekä tunnelatautuneen: teksti muistuttaa turhautunutta, spontaania reaktiota johonkin absurdiin. Meemin kommentaari jatkuu toteamuksella: ”Hämmästyttävä täyskäännös olis jos ne alkais tehdä sellasta politiikkaa, jonka tarkoituksena olis ihmisten hyvinvointi eikä pääomien kasvu”. Barthesin mukaan vasemmistolainen myytti syntyy, kun vasemmisto pyrkii esittämään ideologiansa luonnollisena ja historiattomana. Barthes ei kiellä, etteikö myyttiä vasemmalla voisi olla, mutta vasemmistolainen myytti on kuitenkin epäolennainen, koska se tarttuu lähinnä harvoin, poliittisiin merkityksiin eikä se depolitisoi koko yhteiskuntaa kuten porvarillinen myytti. (1994/1957, 204–205.) @pikakahvimemegirl-meemit politisoivat kyseenalaistamalla valtasuhteita ja niiden oikeudenmukaisuutta sekä vetoamalla arkisiin epäoikeudenmukaisuuden kokemuksiin.

4 Lopuksi

Tämän tutkielman tavoitteena oli tarkastella @pikakahvimemegirl-meemejä poliittisen identiteetin ja toimijuuden neuvottelun välineenä ja soveltaa aineistoon semiotiikan, retoriikan sekä populismin teoriaa ja käsitteistöä. Lähestyin meemien viestintää populistisena ja pohjasin määritelmän populismista sekä teoreettisen lähestymistapani Laclaun (2005) ja Moffitin (2016) teorioihin. Laclaun mukaan populismi on vastakkainasettelun avulla tapahtuva tarpeiden artikuloimisen prosessi, jonka myötä voi muodostua kollektiivinen identiteetti, Moffit taas käsittää populismin poliittisena tyylinä, jonka retoriikkaa rakentuu huonojen tapojen, vastakkainasettelujen sekä uhan tai kriisin ympärille. Näiden määritelmien pohjalta lähestyin poliittisia meemejä populistisena viestintänä, joka rakentuu vastakkainasettelujen sekä uhan ja tarpeiden artikuloinnin varaan.

4.1 Kollektiivinen identiteetti

Kolme tutkimuskysymystäni olivat seuraavat: Minkä aiheiden ympärille meemien retoriikka rakentuu, minkälaisia merkityksiä erilaiset poliittiset päätökset ja toimijat, kuten puolueet ja poliitikot saavat meemeissä sekä miten meemeissä rakennetaan ”meitä” ja puhutellaan tiettyä yleisöä? Aineiston meemeissä esiintyviä aiheita ovat hyvinvointivaltioon kohdistuvat heikennykset, köyhien ja vähempiosaisten, kuten päihdeongelmaisten, tarpeet ja oikeus osallistua yhteiskuntaan, oikeistohallituksen politiikka ja työelämän puutteet. Vaikka meemien kuvasto hyödyntää viittauksia populaarikulttuuriin ja on siten luonteeltaan transnationaalia, käsitellyt aiheet ovat sidoksissa paikalliseen kontekstiin. Aiheiden puolesta argumentoidaan esittämällä ne tarpeina sekä niihin liittyvät yhteiskuntarakenteiden heikennykset uhkina. Meemeissä käsiteltyjä tarpeita ovat esimerkiksi edullinen julkinen liikenne, hyvinvointivaltion palvelut sekä reilut työelämän valtarakenteet ja vaatimukset. Nämä tarpeet vetoavat suomalaisen yhteiskunnan jäseniin, joiden arjessa artikuloituihin tarpeisiin kohdistuvilla poliittisilla päätöksillä on vaikutusta. Tarve esimerkiksi taloudellisesti saavutettavasta julkisesta liikenteestä on erityisen tarkasti kontekstisidonnainen, ja se koskee arjen samastumistasolla niitä helsinkiläisiä, jotka ovat kärsineet julkisen liikenteen hintojen korotuksista.

Tarpeiden mahdollinen täyttämättä jääminen esitetään uhkana, jonka takana on vastakkainasettelun kohde, eli oikeiston poliittinen eliitti liberaaleine tavoitteineen ja

ideologioineen. Meemissä rakentuva heterogeeninen kollektiivinen identiteetti rakentuu tarpeiden ja uhan artikuloinnin sekä vastakkainasettelujen varaan. Meemeissä rakennetaan osittain päällekkäisiä vastakkainasetteluja keskiluokan, poliittisen eliitin ja oikeiston kanssa. Vastakkainasettelut sekä toimijoihin kohdistuva kritiikki ja neuvottelu näihin liittyvistä merkityksenannoista rakentuvat osassa meemejä memeettisin keinoin, intertekstuaalisin viittauksin ja niiden herättämin konnotaatioin. Usein retoriikka rakentuu ironisen asennoitumisen varaan. Osa meemeistä kuitenkin esittää viestinsä hyvin eksplisiittisesti, ja rakentaa sen denotatiivisen merkityksen varaan, kuten uhkaa tai tarpeita artikuloitaessa. Tämä pätee meemin lingvistisiin merkkijärjestelmiin; meemien visuaalinen tulkintakehys representoi meemien esittämää poliittista ääntä ja toimijuutta ja ohjaa niiden tulkintaa.

Osoittamalla vastakkainasetteluiden avulla ne poliittiset toimijat, joiden toiminta joko asettuu uhaksi tarpeille tai joilla olisi valtaa vaikuttaa niihin asioihin, joiden puolesta meemeissä argumentoidaan, meemit tekevät eronteon ”meidän”, altavastajien, ja ”heidän” välillä. Meemeissä kritisoidut toimijat asettuvat vastakkain altavastajien kanssa, joiksi usein artikuloidaan köyhät. Meemeissä käsitellyt aiheet, kuten työelämän puutteet tai heikennykset opiskelijoiden toimeentuloon tarjoavat kuitenkin samastumispintaa myös muille identiteeteille ja subjekteille. Yksittäisten tarpeiden ja uhkien varaan rakentuva poliittinen identiteetti on pirstaloinen ja puhuttelee yksilöitä suhteessa näiden arjen epäoikeudenmukaisuuksien kokemuksiin, mutta vastakkainasettelut sekä kapitalismi tarpeiden ja uhkien taustalla vaikuttavana tekijänä tarjoavat yksilöille erontekoihin perustuvan kollektiivisen identiteetin rakennusaineen.

Tutkielman merkittävin rajoite on se, että aineistoon valikoitujen meemien valintaa ohjasi populistinen viestinnän teoreettinen viitekehys. Suurin osa meemeistä käsittelee puoluepolitiikkaan liittyviä toimijoita ja toimia, mikä jättää avoimeksi kysymyksen siitä, miten niissä käsitellään aiheita, jotka eivät ole sidoksissa puoluepolitiikkaan. Esimerkiksi @pikakahvimegirl-meemien feminismi ja meemien avulla käyty feministinen keskustelu jäi tässä tutkielmassa taka-alalle. Myös aineiston rajaus, jossa siihen kuuluu ainoastaan kuvameemit, on puutteellinen näkökulma esimerkiksi niiden aloittaman keskustelun lähtökohdan määrittelemisestä agonistiseksi tai antagonistiseksi. Myös @pikakahvimegirl-meemien kuvateksteissä käsitellään aihetta ja saatetaan tuoda lisää perusteluja meemin argumentin tueksi. Lisäksi on huomioitava, että tässä tutkielmassa olen tehnyt tulkintoja meemien argumentaatiosta ja merkityksenannon prosesseista niin sanotusti ulkopuolisen silmin: taustani on keskiluokkainen eikä minulla ole kokemusta köyhyydestä. Myöskään

populaarikulttuurin kulutustottumukseni ja tietämykseni on melko etäinen suhteessa meemeissä hyödynnettyyn kuvastoon. Meemien merkityksenannoista tehdyt tulkinnat ovat siis subjektiivisia, eikä tulkintoihini liity samanlaisia tunnelatauksia tai elettyjä kokemuksia kuin mahdollisesti meemien kohderyhmällä. Lisäksi aineistonani toimi vain yksi monista vasemmistolaisista meemitileistä. Jatkossa olisi tärkeää tehdä kattavampaa tutkimusta.

4.2 Poliittinen toimijuus

Johdannossa alustaessani niitä syitä, jotka saivat minut kiinnostumaan poliittisista meemeistä, pohdin sitä, kuinka meemien retoriikalla voidaan saada aikaan keskustelua ja ”päästä asioissa eteenpäin”, sekä sitä, mikä meemien rooli on polarisoituneessa ilmapiirissä. Toisin sanoen lähestyin aihetta pohjaten käsitykseni julkisuudesta ja demokratian tavoitteista normatiivisiin, liberaalin teoriaperinteen mukaisiin ideaaleihin: rationaalisten toimijoiden väliseen, konsensus- ja kompromissihakaiseen julkiseen keskusteluun. Chantal Mouffen (2005, 5) mukaan nykydemokratian ongelmat, kuten laskeva motivaatio äänestää vaaleissa, johtuvat niin poliitikkojen kuin teoreetikkojen ”post-poliittisesta” lähestymistavasta demokratiaan. Post-poliittisella lähestymistavalla Mouffe tarkoittaa demokratian ja sen päämäärän määrittelemistä ensisijaisesti yhteistyönä, jonka päämääränä on konsensukseen päätyminen. Dahlgren (2013, 12–13) puolestaan kuvailee neoliberaalia, markkinoiden toimintalogiikkaan nojaavaa demokraattisen järjestelmän ja yhteiskunnan kehitystä epäpolitiisoitumiseksi (depoliticization), jonka myötä poliittinen osallistuminen menettää mielekkyytensä. @pikakahvimemegirl-meemit politisoivat nykypäivän luokkakokemuksen, kuten köyhyyden arkipäiväiset kokemukset, työelämän epäkohdat ja valtarakenteet sekä vähemmistöjen kohtaamat epäoikeudenmukaiset valtarakenteet ja tarjoavat affektiivista samastumis pintaa. Populistinen retoriikka rakentuu vastakkainasettelujen ympärille, ja on siten luonteeltaan antagonistista. Meemeissä yhdistyvät sekä antagonistiset että agonistiset vastakkainasettelut, joista antagonistiset vastakkainasettelut ovat kollektiivisten identiteettien rakennusainetta.

Populaarikulttuurin kuluttaminen, sen kierrättäminen ja jakaminen on matalan kynnyksen tapa osallistua sosiaalisessa mediassa, sillä se on luonteeltaan helposti lähestyttävää, ja voi toimia porttina myös poliittiselle osallistumiselle. Poliittisen toimijuuden ilmaisua edeltää kiinnittyminen johonkin poliittiseen kysymykseen, joka voi olla hyvinkin tarkasti rajattu laajuudeltaan. (Dahlgren 2013, 25–27, 53.) Meemien rooli julkisessa keskustelussa on saada ihmiset tarttumaan johonkin poliittiseen, josta he voivat joko löytää samastumis pintaa tai jota

he vastustavat. Meemit tarjoavat rakennuspalikoita kollektiiviselle identiteetille ja kutsuvat ihmisiä poliittisen äärelle.

Meemien, ja varsinkin viraaleiksi leviävien meemien, näkyvyys on usein hyvin lyhytaikaista. Meemit kokoavat hetkeksi yhteen yleisön ihmisistä, jotka pystyvät samastumaan meemin vitsiin tai argumenttiin. Yleisöllä ei välttämättä ole todellisuudessa paljon yhteistä, mutta meemit luovat heille hetkellisen kollektiivisen identiteetin (Milner & Wolff 2023, 8–9). Populaari ja viihdyttävä, humoristinen poliittinen osallistuminen on tärkeää, sillä se tekee politiikasta mielenkiintoista ja helpommin ymmärrettävämpää (Wagner & Schwarzenegger 2020, 313). Meemien jakaminen tai niistä tykkääminen on hyvin helposti lähestyttävä ja vähän sitoutumista vaativa poliittisen toimijuuden ilmaisu, joka ei sido sosiaalisen median käyttäjää mihinkään konkreettiseen tavoitteeseen tai ryhmään. Yksilöt osana dynaamisia verkostoja jakavat tietoa, mielipiteitä ja reaktioitaan poliittisiin aiheisiin, jolloin sosiaalisen median verkostojen mahdollistama toimijuus määrittyy diskursiiviseksi. Kytkevää toimintaa määrittää yksilön liikkumavapaus ja sitoutumattomuus kollektiiviseen ryhmään tai tavoitteeseen: yksilön ei tarvitse neuvotella omien intressiensä ja kollektiivisten poliittisten tavoitteiden välillä. Kytkevän toiminnan keskiössä on sisällön jakaminen, jonka vaikutus on symbolinen. Jakaminen kytkevänä toimintana ohjaa yleisön huomiota ja voi ”toistuvasti keskeyttää poliittisen järjestelmän menettelytapojen tasapainon”. Huomion suuntaaminen johonkin poliittiseen ongelmaan tai ilmiöön jakamalla siihen liittyvää sisältöä luo puolestaan painetta päättävälle tahoille (Papacharissi ja Trevey, 2018, 90–91.)

Meemit ovat vastaanottajalle väline, jonka avulla on mahdollista hahmottaa oma positio suhteessa ajankohtaisiin poliittisiin aiheisiin ja muodostaa poliittinen identiteetti suhteessa puoluepolitiikkaan sekä henkilökohtaisempiin poliittisiin aiheisiin. Tulevaisuudessa olisi oleellista tarkastella, missä määrin populistinen viestintä meemien muodossa johtaa yleisön poliittisen toimijuuden aktivoitumiseen: Miten yksilö tai yleisö hahmottaa oman poliittisen toimijuutensa mahdollisuudet ja rajat, ja miten toimijuus aktualisoituu sosiaalisen median ulkopuolella? Kuten johdannossa spekuloin, Tuuvan vaalimenestyksen voi olettaa kertovan meemien potentiaalista tavoittaa äänestäjiä, herättää näiden poliittinen toimijuus ja aktivoida ihmisiä äänestämään. Esimerkiksi 11. maalikuuta 2025 julkaistussa meemissä (ks. kuva 24, s. 58) kehoitetaan äänestäjiä antamaan äänensä Vasemmistoliitolle. Tehdäänkö esimerkiksi meemivasemmiston innoittamana siirtymä kytkevästä toiminnasta kollektiiviseen toimintaan?

Lähteet

Verkkolähteet:

Broni, Keith (2021) It's Not Just You. The Sparkles Emoji is 🌟 Everywhere 🌟 *Emojipedia*

1.10.2021. Saatavilla: <<https://blog.emojipedia.org/its-not-just-you-the-sparkles-emoji-is-everywhere/>> (tarkistettu 25.3.2025).

Hirvonen, Saara (2025) Näin HSL puuttuu pummilla matkustaviin: lisää siviilipukuisia tarkastajia. *Yle* 27.2.2025. Saatavilla: <<https://yle.fi/a/74-20146341>> (tarkistettu 24.3.2025).

Ketonen, Petra 2023. ”Filttereilläkin voi käydä yhteiskunnallista keskustelua” – meemitaiteilijat kertovat, milloin meemi muuttuu taiteeksi. *Yle* 14.1.2024 Saatavilla: <<https://yle.fi/a/74-20012490>> (tarkistettu 20.4.2026).

Lehtilä, Sannamari (2025) Kokoomuksen varapuheenjohtaja Karoliina Partanen myöntää: 100 000 uutta työpaikkaa ei synny hallituskauden aikana. *Yle* 13.1.2025. Saatavilla: <<https://yle.fi/a/74-20204114>> (tarkistettu 30.3.2026).

Lippu, Anna-Maija (2025) Suositun meemitilin pitäjä keräsi yllätyspaljon ääniä: ”Tämä ei ole mikään vitsi”. *Helsingin Sanomat* 13.4.2025. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000011166565.html>> (tarkistettu 26.3.2026).

Mahlamäki, Hanna (2025) Kaikkonen ja Koskela: Antoiko pääministeri väärää tietoa työttömyystilanteesta? *Helsingin Sanomat* 23.9.2025. Saatavilla: <[Kaikkonen ja Koskela: Antoiko pääministeri väärää tietoa työttömyystilanteesta | HS.fi](https://www.hs.fi/politiikka/art-2000011188207.html)> (tarkistettu 20.4.2026).

Muhonen, Teemu (2025) Hallitukselta yllättävä täyskäännös: Rahaa ei pitänyt olla, mutta nyt tuleeikin valtava veroale. *Helsingin Sanomat* 23.4.2025. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000011188207.html>> (tarkistettu 31.3.2026).

Oksanen, Kimmo (2024) ”Pakko se on töihin mennä” – Näin ihmiset kommentoivat HSL:n hinnankorotuksia Helsingin keskustassa. *Helsingin Sanomat* 29.10.2024. <[”Pakko se](#)

[on töihin mennä” – Näin ihmiset kommentoivat HSL:n hinnankorotuksia Helsingin keskustassa | HS.fi](#)> (tarkistettu 29.3.2026).

Raeste, Juha-Pekka (2024) Syntyvyys laskee jyrkästi – Suomalaisprofessori kertoo, mistä se johtuu. *Helsingin Sanomat* 27.3.2024. Saatavilla: <[Syntyvyys laskee jyrkästi – Suomalaisprofessori kertoo, mistä se johtuu | HS.fi](#)> (tarkistettu 14.4.2026).

Riikonen, Jose (2024) ”Miksi tekisit superraskasta työtä pienellä palkalla?” kysyy tukien varaan heittäytynyt Alma Tuuva” *Yle* 11.1.2024. Saatavilla: <<https://yle.fi/aihe/a/20-10006082>> (tarkistettu 20.4.2026).

Savilaakso, Juuso (2024) Teemu Selänne ei ymmärrä tätä asiaa. *Ilta-Sanomat* 8.11.2024. Saatavilla: <<https://www.is.fi/urheilu/art-2000010819476.html>> (linkki tarkistettu 15.1.2025).

Tikkala, Hannu (2025) Korkeat työttömyysluvut ja veronalennukset nousivat kyselytunnin keskeisimmiksi keskustelun aiheeksi. *Yle* 25.9.2025. Saatavilla: <<https://yle.fi/a/74-20184846>> (tarkistettu 20.4.2025).

Vahtera, Jasmin (2025) Suositun meemitilin pitäjä vasemmistoliiton kuntavaaliehdokkaaksi: ”Minulla taitaa olla Instagramin köyhin fan base”. *Helsingin Sanomat* 5.2.2025. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/helsinki/art-2000011012620.html>> (linkki tarkistettu 10.4.2026).

Vilén, Jan (2025) Nyt kiehuu: Teemu Selänne lyttäsi aktivistin – ”Säälittävä yksilö”. *Ilta-Sanomat* 13.3.2026. Saatavilla: <<https://www.is.fi/jaakiekko/art-2000011878146.html>> (tarkistettu 25.3.2026).

Watson, Mike (2025) In Finland, the Left Can Meme — and Win Elections. *Jacobin* 7.8.2025. <<https://jacobin.com/2025/07/finland-memes-instagram-left-tuuva>> (tarkistettu 4.12.2025).

Yrttiaho, Tuomo (2025) Teemu Selänteen yhden tähden lätkäkomediassa ei ole lätkää eikä komediaa. *Helsingin Sanomat* 7.3.2026. Saatavilla:

<<https://www.hs.fi/paivanlehti/08032026/art-2000011855799.html>> (tarkistettu 25.3.2026).

Kirjallisuuslähteet:

Anttila, Anu-Hanna; Bergroth, Harley; Kauranen, Ralf; Lahikainen, Lauri; Lamberg, Emma; Launis, Kati; Mäkinen, Katariina & Ojajärvi, Jussi (2016) Johdanto teokseen ja luokkajärjestyksen käsitteeseen. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Ralf Kauranen, Kati Launanen & Jussi Ojajärvi (toim.) *Luokan ääni ja hiljaisuus: yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Vastapaino, 10–27.

Bahtin, Mihail (1965) Johdanto (kysymyksenasettelu). Teoksessa Tapani Laine ja Paula Nieminen (suom.) *Francois Rabelais – keskiajan ja renessanssin nauru*. Otavan kirjapaino Oy 2022, 4–54.

Banet-Weiser, Sarah (2018) *Empowered: Popular Feminism and Popular Misogyny*. Duke University Press.

Banet-Weiser, Sarah; Gill, Rosalind & Rottenberg, Catherine (2020) Postfeminism, Popular Feminism and Neoliberal Feminism? Sarah Banet-Weiser, Rosalind Gill and Catherine Rottenberg in Conversation. *Feminist Theory* 21 (1), 3–24. <<https://doi.org.ezproxy.utu.fi:2443/10.1177/1464700119842555>>

Barassi, Veronika (2018) Social Media Activism, Self-Representation and the Construction of Political Biographies. Teoksessa Graham Meikle (toim.) *The Routledge Companion to Media and Activism*. Routledge, 87–96. <https://doi.org/10.4324/9781315475059>.

Barthes, Roland (1994/1957) *Mytologioita*. Suom. Panu Minkkinen. Gaudeamus.

Barthes Roland (1984/1961) Sanoma Valokuvassa. Teoksessa Martti Lintunen (toim.) *Kuvista sanoin 2*. Suomen valokuvataiteen säätiö, 120–137.

Barthes, Roland (1986/1964) Kuvan retoriikkaa. Teoksessa Martti Lintunen (toim.) *Kuvista sanoin 3*. Suomen valokuvataiteen säätiö, 71–92.

Blomstedt, Jan (2005) *Retoriikkaa epäilijöille*. Loki-kirjat.

Dahlgren, Peter (2013) *The Political Web. Media, Participation and Alternative Democracy*. Palgrave Macmillan.

Ernst, Nicole; Engesser, Sven; Büchel, Florin; Blassnig, Sina & Esser, Frank (2017) Extreme parties and populism: An analysis of Facebook and Twitter across six countries. *Information, Communication & Society*, 20(9), 1347–1364.
<https://doi.org/10.1080/1369118X.2017.1329333>.

Fiske, John (1990) *Merkkien kieli: johdatus viestinnän tutkimiseen*. Suom. Veikko Pietilä, Risto Suikkanen ja Timo Uusitupa. Vastapaino.

Habermas, Jürgen (1985). Julkisuus. *Media & Viestintä*, 8(3). Saatavilla:
<https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/73673> (linkki tarkistettu 20.4.2026).

Hatakka, Niko (2019) Populism in the hybrid media system: populist radical right online counterpublics interacting with journalism, party politics, and citizen activism. Turun Yliopisto. Väitöskirja. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-7793-2>

Hatakka, Niko (2020) Expose, Debunk, Ridicule, Resist! Networked civic monitoring of populist radical right online action in Finland. *Information, Communication & Society*, 23:9, 1311–1326. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/2443/10.1080/1369118X.2019.1566392>.

Herkman, Juha (2011) *Politiikka ja mediajulkisuus*. Vastapaino.

Herkman, Juha (2012) Mediasukupolvet ja politiikan julkisuus. Teoksessa Kari Karppinen & Janne Matikainen (toim.), *Julkisuus ja demokratia*. Tampere, 109-132.

Herkman, Juha (2019) *Populismien aika*. Vastapaino.

Heywood, Andrew (2019). *Politics*. Fifth Edition. Red Globe Press.

Jakobson, Roman (1960) *Linguistics and Poetics*. Teoksessa Thomas A. Sebeok (toim.), *Style in Language*. MIT Press, 350–377.

Jennings, Freddie J.; Suzuki, Valeria P. & Hubbard, Alexis (2021) Social Media and Democracy: Fostering Political Deliberation and Participation. *Western Journal of Communication*, 85(2), 147–167. <https://doi.org/10.1080/10570314.2020.1728369>

Kestilä-Kekkonen, Elina & Korvela, Paul-Erik (2017). *Poliittinen osallistuminen: vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä*. Jyväskylän yliopisto.
<https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_54624>

Koivukoski, Joonas; Laaksonen, Salla-Maaria; Zareff, Janne & Knuutila, Aleksi (2025) Challenging and Enhancing Legitimacy Through Humor: A Comparative Study of Candidates' Use of Humor on Facebook before the 2019 and 2023 Finnish Parliamentary Elections. *Alternatives: Global, Local, Political*, 50(1), 74–93.
<https://doi.org/10.1177/03043754241272272>.

Laclau, Ernesto (2005) *On Populist Reason*. Verso.

Matikainen, Janne (2012) Sosiaalinen media – uudenlainen julkisuus? Teoksessa Kari Karppinen & Janne Matikainen (toim.), *Julkisuus ja demokratia*. Vastapaino, 109–132.

Milner, Ryan M. (2016) *The world made meme: public conversations and participatory media* (1st ed.). MIT Press.
<https://doi.org/10.7551/mitpress/9780262034999.001.0001>.

Milner, Ryan M. & Wolff, Paul (2023) On the Meme Train to Sylt: Memetic Becoming and Ambivalent Identification Online. *Social Media + Society* 9(1), 1-11.
<https://doi.org/10.1177/20563051231158825>.

Moffit, Benjamin (2016) *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation*. Stanford University Press.

Mouffe, Chantal (2005) *On the Political*. Verso.

Müller, Jan-Werner (2021/2019) *Pelko ja vapaus. Kohti uudenlaista liberalismia*. Suom. Tapani Kilpeläinen. Tampere: Niin & Näin.

Ojajärvi, Jussi (2016) Miten Suomi muuttui 2000-luvulle tultaessa? Teoksessa Anu Hanna Anttila, Ralf Kauranen, Kati Launanen & Jussi Ojajärvi (toim.) *Luokan ääni ja hiljaisuus: yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 28–45.

Overholt, Stacey & Gomez, Stephanie L. (2024) Will the real Paris Hilton please stand up? The personae, Popular Feminism, and Female Celebrity of Cooking with Paris. *Celebrity Studies*, 15(3), 351–366. <https://doi.org/10.1080/19392397.2023.2169074>.

Palonen, Emilia; Saresma, Tuija & Vaarakallio, Tuula (2017) Johdatus perussuomalaisiin ja populismiin. Teoksessa Emilia Palonen & Tuija Saresma (toim.) *Jätkät & jyttyt: Perussuomalaiset ja populismin retoriikka*. Tampere: Vastapaino.

Palonen, Emilia (2020) Populismien muoto, diskursiivisuus ja retoriikka: analyysi soinilaisuudesta. *Politiikka*, 62(1–4), 125–145.
<<https://doi.org/10.37452/politiikka.89431>>.

Papacharissi, Zizi & Trevey, Meggan Taylor (2018). Affective publics and windows of opportunity: Social media and the Potential for Social Change. Teoksessa Graham Meikle (toim.) *The Routledge Companion to Media and Activism*. Routledge, 87–96.
<https://doi.org/10.4324/9781315475059-9>.

Puro, Jukka-Pekka (2006) *Retoriikan historia*. WSOY.

Ross, Andrew. S., & Rivers, Damian. J. (2017). Digital cultures of political participation: Internet memes and the discursive delegitimization of the 2016 U.S. Presidential candidates. *Discourse, Context & Media*, 16(4), 1–11.
<https://doi.org/10.1016/j.dcm.2017.01.001>.

- Seppänen, Janne (2005) Semiotiikkaa. Teoksessa Janne Seppänen *Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle*. Vastapaino, 106–141.
- Shifman, Limor (2014) *Memes in Digital Culture*. MIT Press.
- Stuart, Hall (1992/1999) Kulttuurisen identiteetin kysymyksiä. Teoksessa Mikko Lehtonen ja Juha Herkman (toim.) *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 19–56.
- Stråth, Bo (2013) Ideology and Conceptual History. Teoksessa Marc Stears & Michael Freedon (toim.), *The Oxford Handbook of Political Ideologies*. Oxford University Press, 3-19. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199585977.013.0013>.
- Uberg Naerland, Torgeir (2020) Populism and Popular Culture: The Case for an Identity-Oriented Perspective. Teoksessa Krämer, Benjamin & Holtz-Bacha, Christina (toim.) *Perspectives on Populism and the Media: Avenues for Research*. Nomos, 293–311.
- Vainikka, Eliisa (2016) Avaimia Nettimeemien Tulkintaan – Meemit Transnationaalina Mediaailmiönä. *Lähikuva* 29(3), 60-77. Saatavilla: [file:///C:/Users/35845/Downloads/59500-Artikkelin%20teksti-62500-1-10-20161031%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/35845/Downloads/59500-Artikkelin%20teksti-62500-1-10-20161031%20(2).pdf) > (linkki tarkistettu 6.12.2023).
- Van Leeuwen, Theo (2007) Legitimation in discourse and communication. *Discourse & Communication*, 1(1), 91–112. <https://doi.org/10.1177/1750481307071986>.
- Wagner, Anna & Schwarzenegger, Christian (2020) A Populism of Lulz: The Proliferation of Humor, Satire, and Memes as Populist Communication in Digital Culture, teoksessa Krämer, Benjamin & Holtz-Bacha, Christina (toim.) *Perspectives on populism and the media: avenues for research*. Nomos, 313-332.
- Ylä-Anttila, Tuukka (2017) *The Populist Toolkit: Finnish Populism in Action 2007–2016*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/224199>>.